

BEHEERSPLAN ONROEREND ERFGOED

deeldossier 4: 'oud abdissenkwartier, nu klooster'



Ligging:

Herkenrodeabdij 1
3511 Kuringen

Kadastrale ligging:

Hasselt 13^{de} afdeling/Kuringen 3^{de} afdeling, sectie E, perceelnummers 30L (deel), 32F (deel).

Beschermingsbesluit:

De gebouwen op de site van de voormalige Abdij van Herkenrode zijn beschermd als monument bij KB van 5 december 1974. De omgeving werd door hetzelfde besluit beschermd als landschap.

Beheersplan opgemaakt door:

HEKATE erfgoedonderzoek
Bostsestraat 1
3300 Tienen

Opdrachtgever:

Patrimonium Zusters van het Heilig Graf vzw
Herkenrodeabdij 1
3511 Kuringen

Inhoudsopgave

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed.....	3
1.1. Administratieve gegevens	3
1.2. Perimeter van het beheersplan	3
1.3. Leidraad bij het beheersplan	4
2. HISTORISCHE NOTA van het oud abdissenkwartier	5
2.1. Wat voorafging	5
2.2. Een baetstove in mynder Eerwerdigher Vrouwen camer in 1523.....	6
2.3. Een privékapel voor de abdis van Herkenrode in 1538.....	12
2.4. De kamer van abdis Barbara van Hinnisdael (1637-1653)	14
2.5. Een arcade naar de kerk in 1670.....	16
2.6. Uitbreiding van de noordvleugel in 1718	17
2.6. Bouw van de westvleugel in 1740.....	18
2.7. Grootse plannen van abdis Anne de Croÿ in 1768	19
2.8. Het oud abdissenkwartier na de Franse Revolutie	19
2.9. Een nieuw begin vanaf 1972.....	20
3. BESCHRIJVING en INVENTARIS van de erfgoedelementen van het oud abdissenkwartier	22
3.1. Ruimtelijke context	22
3.2. Exterieur	23
3.3. Interieur	25
3.4. Cultuurgoederen	27
4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN van het oud abdissenkwartier.....	27
4.1. Historische waarde	27
4.2. Architectuurhistorische waarde.....	28
4.3. Artistieke waarde	28
5. Onderbouwde VISIE op het TOEKOMSTIG BEHEER van het oud abdissenkwartier	29
5.1. Regelmatig onderhoud.....	29
5.2. Bewaren gaat voor vernieuwen.....	29
5.3. Van open monument naar open erfgoed.....	30
6. OPSOMMING van de WERKZAAMHEDEN	32
7. Manier en tijdstip van OPVOLGING	35
8. BIJLAGEN	35

1. IDENTIFICATIE en AFBAKENING van het onroerend erfgoed

1.1. Administratieve gegevens

Naam

Voormalige Abdij van Herkenrode

Beschermingsbesluit(en) en – statuut

De gebouwen op de site van de voormalige Abdij van Herkenrode zijn beschermd als monument bij KB van 5 december 1974.

Kadastrale ligging

Hasselt 13^{de} afdeling/Kuringen 3^{de} afdeling, sectie E, perceelnummers 30L (deel), 32F (deel).

Juridische toestand

Vastgesteld relict Inventaris Bouwkundig Erfgoed (ID 22246)

Relict Landschapsatlas (ID 135252)

Relict Inventaris Historische Tuinen en Parken (ID 143628)

Relictzone Demervallei Limburg (code R70054)

Ankerplaats Abdijsite Herkenrode (code A70005)

Goedgekeurd landschapsbeheersplan 'Voormalige abdijsite van Herkenrode' (M.B. 06.11.2014)

Gewestplan Vlaanderen: natuurgebied en parkgebied.

1.2. Perimeter van het beheersplan



1.3. Leidraad bij het beheersplan

Voorliggende beheersplan behelst het gebouwd erfgoed op de kloostersite van de Abdij van Herkenrode. Omwille van het gebruiksgemak voor eigenaars, gebruikers, ontwerpers en consultants, werd voor elk gebouw afzonderlijk een deeldossier opgemaakt volgens de decretaal vastgelegde hoofdstukken van een beheersplan. Zo heeft elk gebouw een eigen beheersplan, met een gebouwgerelateerde historische nota en beschrijving, een eigen erfgoedwaardering en beheersdoelstellingen op maat. De open ruimte op de kloostersite en de (resten van) verdwenen gebouwen worden behandeld in een algemeen, kadervormend deel, 'kloostersite', dat enerzijds de inleiding op het beheersplan vormt en de evolutie van de site schetst van het ontstaan tot vandaag, en anderzijds beheersdoelstellingen formuleert voor het ensemble van gebouwen en de open ruimte op de site. Dit deeldossier moet dus steeds gelezen worden samen met het inleidende deeldossier 'kloostersite algemeen'.

2. HISTORISCHE NOTA van het oud abdissenkwartier

Voor een volledig overzicht van de historiek van de abdijsite van Herkenrode, zie deeldossier 1: 'kloostersite - algemeen'.

2.1. Wat voorafging

De Abdij van Herkenrode zou volgens de overlevering gesticht zijn in 1182, toen Gerard I van Loon (1171-1194) de site van Herkenrode aan en zekere Broeder Hendrik schonk om er een klooster voor zusters op te richten. Van deze schenking zijn geen schriftelijke bewijzen bewaard. Wel vermeldt Lodewijk II van Loon, zoon van Gerard, de schenking in een oorkonde uit 1213. Het klooster van Herkenrode werd in 1217 opgenomen in de Orde van Cîteaux. Het werd zo het eerste Cisterciënzerklooster in de Nederlanden en zou al gauw uitgroeien tot de grootste vrouwenabdij van die orde. Dat was initieel te danken aan de graven van Loon, die het klooster begiftigden met gronden, tienden en patronaatsrechten en die Herkenrode kozen als hun begraafplaats. Later waren het vooral de prins-bisschoppen van Luik die bijdroegen aan de rijkdom van de abdij. Na de inlijving van het graafschap Loon in 1366 resideerden zij immers regelmatig in het nabijgelegen grafelijk slot in Kuringen en onderhielden ze nauwe banden met de abdij en met de koordames, die vaak van adellijke afkomst waren.

Over het uitzicht van de abdij vóór het begin van de 16^{de} eeuw zijn haast geen gegevens gekend. Er zijn geen schriftelijke bronnen die de gebouwen van de abdij beschrijven en buiten een verluchte aflatbrief van 16 april 1363¹, zijn er ook geen iconografische bronnen van de eerste abdijgebouwen bewaard. De abdij moet toen, naast de kerk ook nog verblijven voor de abdis, koordames en kloosterzusters gehad hebben, pandgangen, gemeenschappelijke ruimten en bedrijfsgebouwen. Met uitzondering van 13^{de}-eeuwse bouwsporen in de abdijsmolen zijn hiervan geen bovengrondse resten bewaard.

De tweede helft van de 15^{de} eeuw was geen voorspoedige periode voor de abdij van Herkenrode. Steeds opnieuw oploeiende conflicten tussen de prins-bisschoppen van Luik en de Bourgondische hertogen zaaiden onrust en vernieling. Niet alleen op de abdijsite maar ook in de leendommen van Herkenrode werd geplunderd en brand gesticht. Dat leidde tot de verwoesting van tal van gebouwen, een vermindering van de landbouwopbrengsten en een aanzienlijke daling van de financiële inkomsten. Daar bovenop werden regelmatig zware oorlogsbelastingen gevorderd. Het duurde dan ook niet lang voor de abdij zich genoodzaakt

¹ Zie deeldossier 1, 'kloostersite – algemeen'.

zag om goederen te verkopen en leningen aan te gaan om te voorzien in het levensonderhoud en om de oorlogsschade te herstellen. Pas na 1510 kwam een einde aan de periode van politieke onrust en economische tegenspoed. De rust keerde weer, het land bracht opnieuw op en de handel kende een opleving.

Onder impuls van Evrard de la Marck (1505-1538), prins-bisschop van Luik die het vlakbij gelegen kasteel van Kuringen liet herstellen en er regelmatig resideerde, en dankzij de verbeterde financiële situatie keerde het tij voor Herkenrode. Er was opnieuw geld om gebouwen te herstellen of aan te passen en zelfs nieuw te bouwen. Dat laatste was nodig, gezien abdis Gertrudis de Lechy (1491-1519) het abdijleven grondig hervormde en het leven als communiteit voortaan centraal zou staan. Cruciaal daarbij waren gebouwen die dienst konden doen voor gezamenlijke activiteiten of functies. Het zogenaamde 'vakwerkgebouw' dat de verblijven van de koordames huisvestte (A)² en werd opgetrokken in 1512-1513³ markeert de start van een grootse bouwcampagne die haar hoogtepunt zou kennen in de jaren 1520 en van Herkenrode decennialang een ware bouwwerf maakte.

2.2. Een baetstove in mynder Eerwerdigher Vrouwen camer in 1523

Het Archief van de Abdij van Averbode bewaart een bundel contracten – '*verdinckenissene*' genoemd - die opgesteld werden tussen 1512 en 1550 en die de ontstaansgeschiedenis van de 16^{de}-eeuwse abdijgebouwen in Herkenrode documenteren⁴. De lectuur van de contracten geeft aan dat er nieuw gebouwd werd in 1512 – het vakwerkgebouw van de zusterverblijven (A) - en in de jaren 1520, toen het gros van de kloostergebouwen op de abdijsite opgetrokken werd: het kapittelhuis (B), een nieuwe kerk (C), een slaapzaal bij het kapittelhuis (D), een sanitair blok met badkamer (F1), naaikamer (F2) en toiletten (G), pandgangen (H en J), een vleesrefter (M) en een kleine zaal (O). In de jaren 1530 vonden volgens de contracten geen grote bouwwerken meer plaats maar wel inrichtings- en aanpassingswerken van bestaande gebouwen.

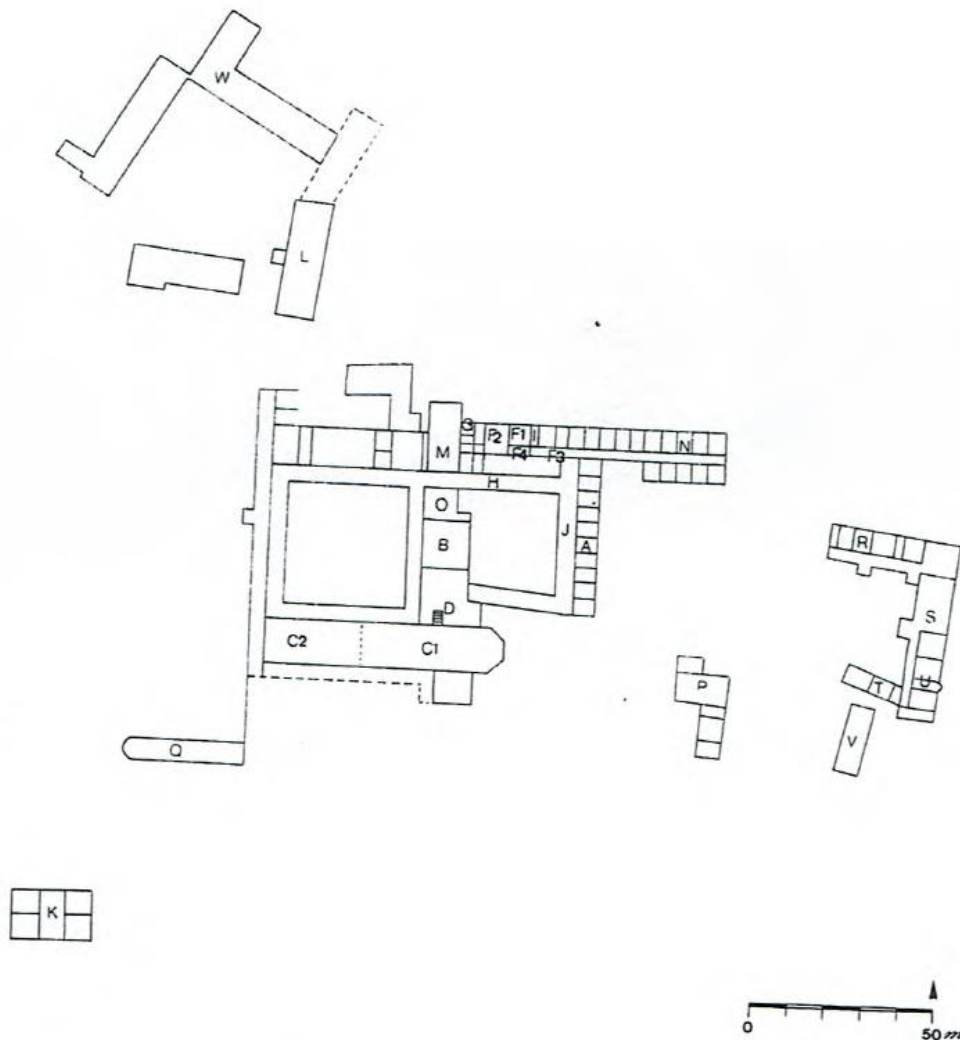
Opmerkelijk in de bundel '*verdinckenissene*' is het ontbreken van contracten tussen 1512 en 1520 enerzijds, en anderzijds het feit dat de bouw van alle 16^{de}-eeuwse kloostergebouwen erin gedocumenteerd wordt, behalve die van de oude infirmerie en het abdissenkwartier.

² De hoofdletters tussen (.) verwijzen naar de aanduidingen van de gebouwen op het plan, opgenomen in afbeelding 1.

³ Zie deeldossier 2, 'zusterverblijven of vakwerkgebouw'.

⁴ De '*verdinckenissene*' werden in facsimile uitgegeven op een CD-rom die hoort bij deel 3 van de reeks *Monasterium Herkenrode* (2013). Voor het beheersplan werd de CD-rom gebruikt, in de voetnoten wordt steeds naar het oorspronkelijke document verwezen.

Allicht werden ook die werken contractueel vastgelegd maar gingen de 'verdinckenissene' daarover verloren. Dat lijkt de meest logische verklaring voor het hiaat in de bundel, eerder dan dat de abdijsite tussen 1512 en 1520 - in voorspoedige tijden - een periode van bouwinactiviteit zou kennen.



Afbeelding 1: Het gebouwenbestand ca. 1550 met onder meer zusterverblijven (A), kapittelhuis (B), oude kerk (D), nieuwe kerk (C), dormitorium (D), badkamer (F1), naaikamer (F2), privaten (G), pandgang (H), galerij (J), infirmerie (N) en het abdissenkwartier (R, S, T) met privékapel (U) - Bron: M. Impe, *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij*, in: *Limburg, Het oude land van Loon*, jg 34, 1979, p.186.

Het is daarmee zeer plausibel dat zowel de oude infirmerie als het abdissenkwartier gebouwd werden tussen 1512 en 1520, in de periode die de verloren 'verdinckenissene' overspant. Dat maakt het dan ook zo goed als zeker dat Gertrudis de Lechy, nog voor haar overlijden in 1519, het initiatief nam voor de bouw van het abdissenkwartier, na gezorgd te hebben voor een nieuw onderkomen voor de koordames in het

vakwerkgebouw en voor de zieke zusters in de infirmerie. De kans is echter groot dat Gertrudis de Lechy de voltooiing van het abdissenkwartier nooit heeft meegemaakt, al is haar geest er duidelijk merkbaar: haar wapenschild prijkt op twee van de aanzetten van de kruisgewelven in de spreekkamers van de zuidvleugel (afb. 2) en wordt er vergezeld van de wapenschilden die verwijzen naar de familie van Mechtildis de Lechy (1519-1548) die als volgende abdis toezag op de inrichting van de zuidvleugel. Dat bewijst een 'verdinckenissene'



Afbeelding 2: Oud abdissenkwartier, heden klooster, zuidvleugel, spreekkamer 1: wapenschilden van de families de Lechy (links), Zelichs (midden) en Pickaerts (rechts) waarmee Mechtildis de Lechy verwant was en die alle in haar gevierendeeld wapen voorkomen.

van 1523 die melding maakt van een kamer die specifiek voor de abdis bestemd is. Op Hemelvaartsdag van dat jaar wordt met Mattheuys Kruijff, steenmetser uit Aken, overeengekomen dat hij zal maken *"in mynder Eerwerdigher Vrouwen camer een baetstove lofflick ende eerlick als voorscreven es. (...) Noch sal hy bestellen eenen eerliken ende loffliken koperen ketel op die baetstove also na te verdinghen alst hem mueghelic es."*⁵ Op basis van deze 'verdinckenissene' die voorziet in de inrichting van een verwarmde badkamer - compleet met stoof en koperen ketel - kan met zekerheid gesteld worden dat de abdis in 1523 beschikte over een eigen verblijf. Dat bestond zonder twijfel uit meerdere kamers en omvatte, naast de vermelde badkamer, minstens nog een slaapkamer, een leefkamer en een ontvangstkamer; precies de ruimtes die voorhanden zijn in de zuidvleugel van het huidige klooster en waarin de wapenschilden op de aanzetten van de gewelven wijzen in de richting van Gertrudis en Mechtildis de Lechy. Opvallend is het feit dat de kleuren uit het wapen van de Lechy, terugkomen op het plafond van de grote kamer op de verdieping van de zuidvleugel: de moerbalken zijn er voorzien van een rood-zwart geblokt patroon en de middelste moerbalk,

⁵ Archief Abdij Averbode, Register van Herkenrode, VI, folio 11 r° en v°.

halverwege de kamer, is verfraaid met als gotisch maaswerk uitgewerkt houten lijstwerk (afb. 3)⁶. Dit laat-gotische motief en de balkschildering in de kleuren van het wapen van de familie de Lechy kunnen erop wijzen dat de plafonddecoratie een restant is van de oudste interieurafwerking in de zuidvleugel.



Afbeelding 3: Oud abdissenkwartier, zuidvleugel, grote kamer op de verdieping: rood en zwart beschilderde moerbalk met opgelegd maaswerk in hout.

Daarmee is de oudste kern van het abdissenkwartier te situeren in de zuidvleugel. Uit de vermelding van *meester Conrart* als getuige bij de afrekening van de *baetstove*, kan afgeleid worden dat Conrad van Nurenberg bouwmeester was voor het abdissenkwartier.

De zuidvleugel moet oorspronkelijk een vrijstaand gebouw geweest zijn, zo geeft de typologie van de 16^{de}-eeuwse constructie aan (afb. 4). Die is immers opgevat als een tweelaags gebouw tussen zijtrapgevels die de dikte hebben van buitenmuren. De oostelijke trapgevel - nu inpandig binnen de oostvleugel van het klooster - is bovendien op de verhoogde begane grond voorzien van een korfboogdeur in natuurstenen omlijsting die leidt naar het trappenhuis en duidelijk geconcipeerd is als buitendeur, niet als binnendeur (bijlage 3, foto 42).

⁶ In de kapel van Alden Biesen bevindt zich een identieke balk, die afkomstig zou zijn uit Herkenrode. Op het einde van de 18de eeuw kocht Guillaume Claes niet alleen het "zwart goed" Herkenrode, maar o.a. ook het domein van Alen Biesen en het Minderbroederklooster in Hasselt.

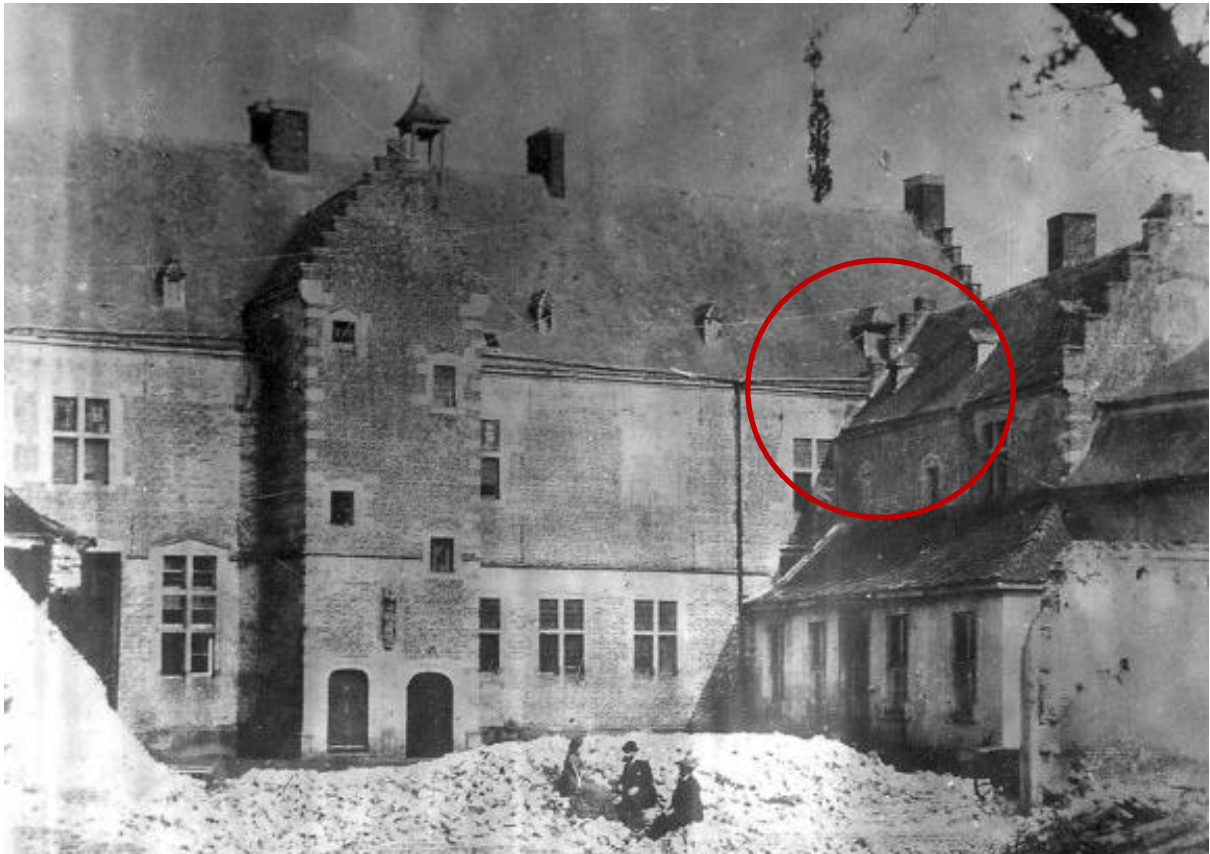


Afbeelding 4: oud abdissenkwartier, zicht op de zuidzijde van de zuidvleugel (foto links) en op de noordzijde na afbraak van de oostvleugel (foto rechts - Bron: KIK)

Uit de vaststelling dat het 16^{de}-eeuwse deel van de zuidvleugel oorspronkelijk een vrijstaand gebouw was, volgt dat de erbij aansluitende oostvleugel later gebouwd werd. Die stelling wordt bevestigd door de inplanting van de gebouwen, een foto uit 1884 en bouwsporen in situ.

Uit het reconstructieplan van de gebouwentoestand rond 1550 (afb. 1) blijkt duidelijk dat het oudste, zuidelijke deel van het abdissenkwartier (T) ietwat geknikt is ingeplant ten opzichte van de oost- (S/U) en de noordvleugel (R). Die laatste twee vleugels liggen in een perfecte rechte hoek geschikt rond wat later een nagenoeg vierkante binnenkoer zou worden. In die configuratie van gebouwen verstoort de zuidvleugel het beoogde symmetrisch concept; een afwijking die er niet zou zijn als alle gebouwenvleugels in één fase waren opgetrokken.

Daarnaast geeft ook de foto van 22 mei 1884 (afb. 5) een indicatie over meerdere bouwfases. De foto toont een schijnbaar picknickend gezelschap op de ruïnes van wat ooit de westvleugel was van het abdissenkwartier, met de oostvleugel in het midden en de zuidvleugel rechts. Tussen beide gebouwen is een duidelijk hoogteverschil te zien; op zich niets bijzonders, ware het niet dat de aansluiting tussen beide gebouwenvleugels (rode cirkel op afb. 5) wat kunst- en vliegwerk verradt om de hogere oostvleugel te doen aansluiten bij de zijtrapgevel van de zuidvleugel; een ingreep die niet nodig zou geweest zijn als beide vleugels tegelijk geconcipeerd waren.



Afbeelding 5: Zicht op de oost- en de zuidvleugel (rechts) van het voormalige abdissenkwartier anno 1884 - Bron: KIK.

Eenzelfde vreemde configuratie is vandaag nog *in situ* zichtbaar in de zuidgevel van het klooster waar de hoekketting en een deel van het metselwerk van de vroegere oostvleugel bewaard bleef en daar een vreemde aansluiting maakt met het oudste deel van de zuidvleugel (rode rechthoek op afb. 4).

Samenvattend kan dus gesteld worden dat het waarschijnlijk abdis Gertrudis de Lechy was die in de periode tussen 1512 en haar overlijden in 1519 het initiatief nam voor de bouw van het abdissenkwartier. Ze vertrouwde die opdracht allicht toe aan Conrad van Nurenbergh maar zou het gebouw nooit voltooid zien, zo blijkt uit de '*verdinckenissene*' die de afwerking ervan documenteren in opdracht van haar opvolgster abdis Mechtildis de Lechy. Het verblijf dat vermoedelijk in 1521- vóór de grote bouwcampagne van gemeenschappelijke gebouwen - voltooid was, was door Mechtildis zeker in 1523 in gebruik en bestond uit minstens vier kamers die te situeren zijn in de huidige zuidvleugel van het klooster. Die constructie - de oudste kern van het abdissenkwartier - was oorspronkelijk een vrijstaand volume, opgevat als een breedhuis tussen zijtrapgevels, waartegen in een volgende bouwphase de oostvleugel werd opgetrokken.

2.3. Een privékapel voor de abdis van Herkenrode in 1538

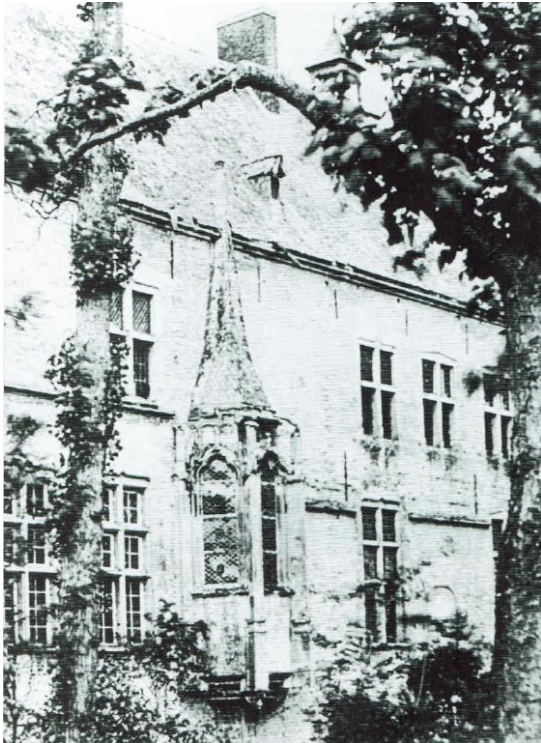
Het is zo goed als zeker dat de oostvleugel niet onmiddellijk na de voltooiing van de zuidvleugel werd opgetrokken. Na de overeenkomst van 1523 voor de plaatsing van de baetstove in de zuidvleugel is nergens in de 'verdinckenissene' nog expliciet of impliciet sprake van uitbreiding of inrichting van het verblijf van de abdis.⁷ Wat de 'verdinckenissene' wel aantonen is dat vanaf 1521 druk gebouwd werd op de abdijsite: de nieuwe kerk werd afgewerkt - het interieur werd rijkelijk ingericht en voorzien van een monumentaal orgel, een uurwerk, de meest precieuze kunstwerken en liturgische goederen -, er werd een dormitorium gebouwd, een bad- en naaikamer, secreten, pandgangen die de verblijfs- en nutsgebouwen verbonden met de kerk, een poortgebouw en er werden 42 kamers voor de koordames ingericht. Allicht kregen deze werken voorrang op de uitbouw van het abdissenkwartier. Rekening houdend met het tempo waaraan gebouwd werd op de abdijsite, kan aangenomen worden dat de net vermelde gebouwen voltooid waren omstreeks 1533-1534 en dat de tweede bouwphase van het abdissenkwartier daarop volgde, en dus aangevat werd rond 1534.

De oostvleugel moet in 1538 voltooid geweest zijn. Dat blijkt uit het feit dat de privékapel van de abdis, die zich in deze vleugel bevond, in dat jaar gewijd werd. Zo noteert toch de Hasseltse geschiedschrijver G. Bamps in zijn artikel "*La chapelle privée des Mères Abesses de Herckenrode*"⁸ waarin hij beschrijft dat bij de afbraak van de kapel in 1886 in een nis onder het altaar een schaalvormig vaasje met deksel gevonden werd met daarin enkele relikwieën en de wijdingsakte van het altaar, gedateerd 8 mei 1538. Het document vermeldt verder dat het altaar werd opgedragen aan de Heilige Drievuldigheid, de Maagd Maria, haar moeder Anna en aan de Heiligen Bernardus en Joris.

De kapel bevond zich in het meest zuidelijke deel van de oostvleugel, had een naar het oosten gerichte apsis die als erker was uitgebouwd en lag ongeveer ter hoogte van de aansluiting met de zuidvleugel, niet ver van de verblijfsvertrekken van de abdis. Deze plaats is precies te lokaliseren dankzij een aquarel van ca. 1800 (afb. 11) en een foto van 1884 (afb. 6).

⁷ Ons inziens concludeert T. Wageman in 'Contractbeheer onder de abdissen de Lechy (1512-1550) en nieuwe inzichten in de bouwgeschiedenis van Herkenrode' verkeerdelijk dat Lauwereys De Muelder in 1533 opdracht krijgt om "de rustkamer van de abidis, (...) te schilderen in witte en grijze tinten" (*Monasterium Herkenrode*, 3, 2013, p.30). De 'verdinckenissene' geeft immers opdracht "onse rust cameren te scilderen upden onsen dormpter". Het gaat hier dus niet over de rustkamer van de abdis, wel over de aparte kamers die net voordien waren gemaakt in het dormitorium en de zusterverblijven (cf. deeldossier 2 van dit beheersplan, 'zusterverblijven of vakwerkgebouw').

⁸ G. Bamps, *La chapelle privée des Mères Abesses de Herckenrode*, in: *L'ancien pays de Looz*, jg 1, 1896-1897, p. 37-38.



Afbeelding 6: Oud abdissenkwartier, tuinzijde van de oostvleugel - Bron: Van der Eycken M., *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002, p. 96.

Het leidt geen twijfel dat de privékapel de schakel vormde tussen de privévertrekken van de abdis in de zuidvleugel en de representatie- en administratieve ruimtes in de oostvleugel. Die was toegankelijk via de koerzijde door middel van een traptoren waar Mechtildis opnieuw het wapen van de familie de Lechy liet afbeelden op een gewelfaanzet. Allicht zal ze dat op andere architecturale details in de vertrekken van de oostvleugel ook gedaan hebben. Helaas gingen die verloren door de sloop van de oostvleugel in 1884.

De oostvleugel was dus zeker in gebruik op 8 mei 1538, vermoedelijk zelfs wat vroeger. Of ook de noordvleugel gelijktijdig afgewerkt was, kan niet met zekerheid gesteld worden, maar dat lijkt zeer plausibel, gezien de stilistische gelijkenissen tussen de architecturale details van de oostvleugel - zoals gekend door oude foto's - en die van de noordvleugel.

Na de voltooiing van het abdissenkwartier ca. 1538 zette Mechtildis de Lechy volop in op de bouw van een refugiehuis in Hasselt. Al in 1537 werden daarvoor de eerste materialen besteld: baksteen, plavuizen van Naamse steen en leien. In 1542 werd Lauwereys Ballen aangesteld als bouwmeester. Hij werkte het nieuwgebouwde refugium af in 1545. In datzelfde jaar werd het refugiehuis in Sint-Truiden aangekocht en aangepast en in de tweede helft van de jaren 1540 werd het ambachtenkwartier van de abdij verder uitgebreid. Na het overlijden van Mechtildis in 1548 nam haar zus Aleidis (1548-1561) het roer van haar over. Zij zou vooral

de bezittingen van de abdij verder uitbreiden. De 'gouden tijd' van Herkenrode eindigde al snel na het abbataat van Aleidis de Lechy. In de tweede helft van de 16^{de} eeuw zou de abdij moeilijke tijden kennen ten gevolge van de Beeldenstorm, de Tachtigjarige oorlog en de herovering van de Spaanse Nederlanden. Het zou tot het begin van de 17^{de} eeuw duren, onder het bewind van abdis Anna van de Blockerye (1585-1620) voor Herkenrode weer rust zou kennen. Allicht is dat de reden waarom het abdissenkwartier gedurende meer dan honderd jaar bewaard bleef zoals Mechtildis de Lechy het had laten bouwen.

2.4. De kamer van abdis Barbara van Hinnisdael (1637-1653)

Een eerste aan te tonen wijziging aan het abdissenkwartier, is de herinrichting van één van de privévertrekken van de abdis. In de grootste kamer op de verdieping van de zuidvleugel staat een schouwmantel met wangen in renaissancestijl, waarvan het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium (KIK) een foto uit 1918 bewaart (afb.7). De foto toont de schouwmantel met 17^{de}-eeuwse terracotta haardtegeltjes en een haardplaat. De wangen zijn samengesteld uit een voetstuk met een halfreliëf met vogels, waarboven een kariatide die getopt wordt door een console in de vorm van een leeuw die een schild in de poten houdt. Op het schild van de linker schouwwang prijkt, tussen de initialen 'B / H', het nog net leesbare wapen van Barbara van Hinnisdael (1637-1653): een zwarte ruit, waarop een kruis van goud met in het eerste en tweede kwartier een hamer in goud en in het zwarte hartschild een zilveren schildhoofd met drie zwarte vogels⁹ (afb. 8). Het wapen op de rechter schouwwang is onleesbaar geworden. De wangen, kunstig gebeeldhouwd, vertonen nog sporen van polychromie: geel/goud, rood, wit/lichtblauw, petroleum- en donkerblauw en zwart.

De KIK-foto is waarschijnlijk genomen in de kleine spreekkamer, palend aan de traphal van de 18^{de}-eeuwse abdissenresidentie, waar de haardtegeltjes, de haardplaat en de haarbalk vandaag nog bewaard zijn. Omdat de abdissenresidentie - rond 1770 gebouwd in opdracht van abdis Anne de Croÿ - nog niet bestond toen de schouw gemaakt werd, kan met zekerheid gesteld worden dat de schouw van Barbara van Hinnisdael in het 16^{de}-eeuwse abdissenkwartier stond voordat ze integraal naar de 18^{de}-eeuwse abdissenvleugel verhuisde. Waar de schouw in oorsprong stond, kan niet met zekerheid gesteld worden; dat kan in de oost- of in de zuidvleugel geweest zijn. Wel lijkt het aannemelijk dat het Guillaume Claes was die de schouw van het abdissenkwartier naar de 18^{de}-eeuwse abdissenvleugel verhuisde en

⁹ In heraldisch jargon: in sabel, een kruis van goud, vergezeld in het eerste en tweede kwartier van een klophamer van hetzelfde. In het hartschild van sabel een schildhoofd van zilver, beladen met drie vogels van sabel, gebekt en gepoot van keel.

ze een plaats gaf in zijn nieuwe 'kasteel'. De schouwwangen werden waarschijnlijk bij de restauratie van de jaren 1980 opnieuw overgebracht van de 18de-eeuwse abdissenvleugel naar de zuidvleugel van het huidige klooster. Ze werden verbreed teruggeplaatst in een schouw met nieuwe haardtegeltjes, schouwbank en boezem.



Afbeelding 7: Oud abdissenkwartier, zuidvleugel, grote kamer op de verdieping: renaissanceschouw - Bron: KIK



Afbeelding 8: Oud abdissenkwartier, zuidvleugel, grote kamer op de verdieping: wapen op de linker schouwwang (links), toe te schrijven aan abdis Barbara van Hinnisdael en haar officieel wapen (rechts - Bron: Van de Cruys M. en Cheron M., *Heraldiek van abdijen en kloosters*, 13, Herkenrode, Wijnegem, 2007, p. 17).

2.5. Een arcade naar de kerk in 1670

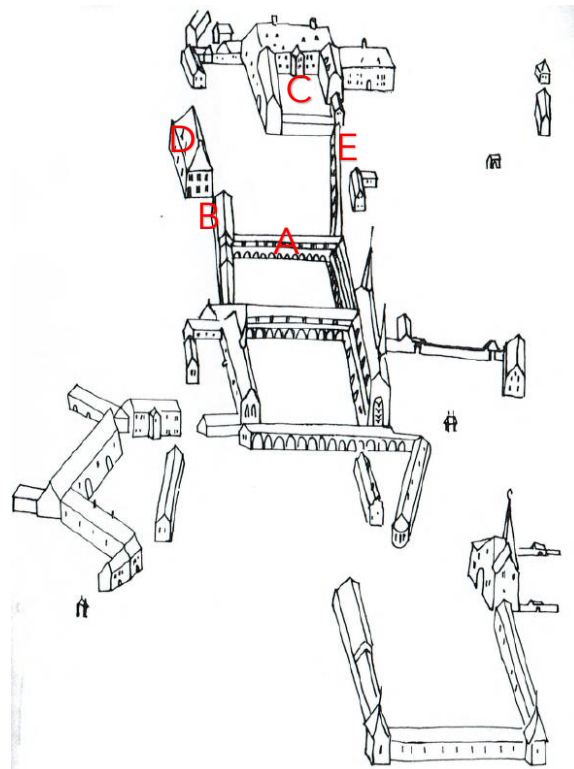
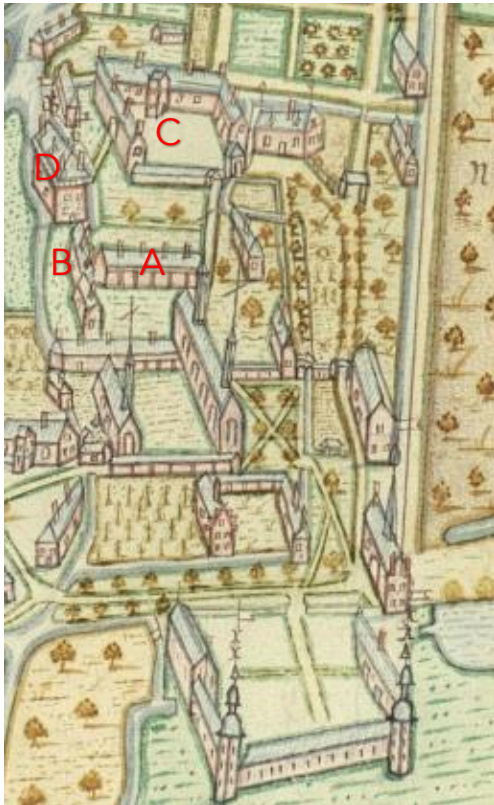
Onder het abbattiaat van de volgende abdis, Anna Catharina de Lamboy (1653-1675) kende de abdij van Herkenrode opnieuw een bloeiperiode. Het aantal koordames zou stijgen tot vijftig - een absoluut hoogtepunt in de geschiedenis van de abdij – en nieuwe bouwwerken drongen zich op. In opdracht van Anna Catharina de Lamboy werd in 1656 de tiendenschuur herbouwd en werd in 1658-1659 een nieuwe infirmerie gebouwd en de oude infirmerie omgebouwd en uitgebreid tot zusterverblijf om aan het grote aantal koordames een passend onderkomen te bieden. In 1661 werd een nieuwe sacristie opgetrokken en in 1669 werd het hoevecomplex uitgebreid.

Naast de opdracht voor nieuwe gebouwen, bestelde abdis de Lamboy in 1669 bij landmeter Peter Meysman een vijfdelig kaartboek van Herkenrode waarin alle bezittingen van de abdij werden weergegeven. De *overzichtskaart* van het gebouwenbestand is de eerste figuratieve voorstelling van de abdij (afb. 9). Ze toont de 16^{de}-eeuwse kloostergebouwen met onder andere het vakwerkgebouw van de zusterverblijven (A)¹⁰, de oude infirmerie (B) en het abdissenkwartier (C) maar ook de nieuwe gebouwen die in opdracht van Anna Catharina de Lamboy werden gebouwd, zoals de infirmerie (D). Een vergelijking tussen de eerste versie van de kaart uit 1669 (afb. 9, links) en de tweede versie uit 1670 (afb. 8, rechts) leert dat in die korte tijdsspanne een galerij (E) gebouwd werd om van het abdissenkwartier overdekt naar de kerk te gaan. De galerij vertrok van aan de poort in de zuidwesthoek van het abdissenkwartier en sloot ter hoogte van het vakwerkgebouw van de zusterverblijven aan op de daar gebouwde galerij uit 1522. Een deel van de muur van de galerij bleef tot vandaag bewaard¹¹.

Merk op dat het abdissenkwartier op de kaart van Meysman aan de westzijde al afgesloten was door een lage constructie onder zadeldak. Op dat moment had het abdissenkwartier dus al de typologie van een verblijf *'entre cour et jardin'*.

¹⁰ De letters tussen () verwijzen naar de gebouwen, voorgesteld op afbeelding 9.

¹¹ Zie deeldossier 1, 'kloostersite - algemeen'.



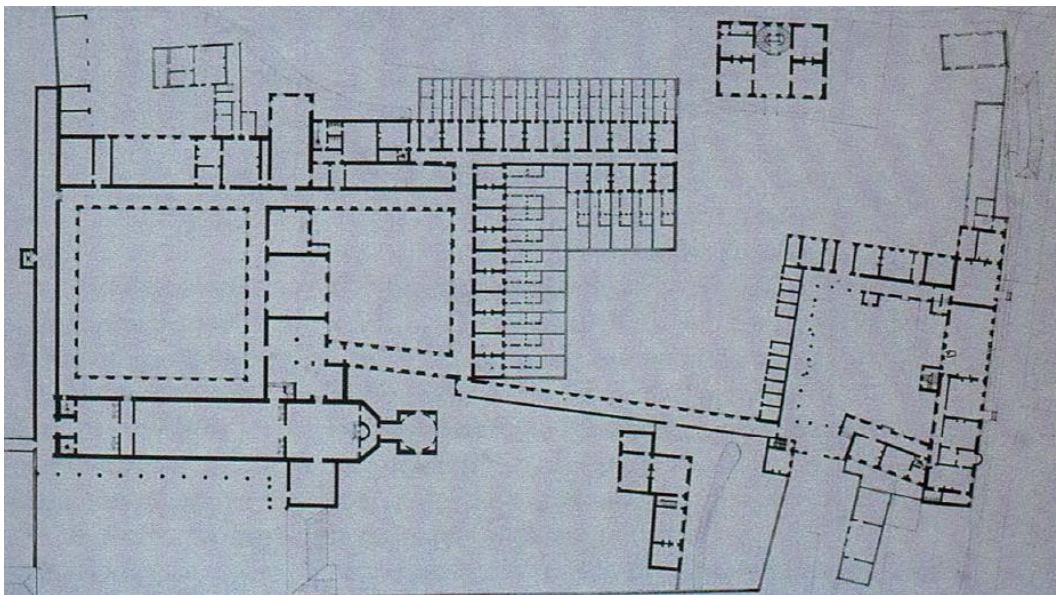
Afbeelding 9: Overzichtskaart in het kaartboek van Peter Meysman uit 1669 (links) – Bron: www.evequesdeliege.be en het gebouwenbestand volgens de 'Caerte figuratif des Edel Clooster van Herkenrode' eveneens van Peter Meysman uit 1670, overgetekend door M. Impe (rechts) – Bron: M. Impe, *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij, in Limburg, Het oude land van Loon*, jg 34, 1979, p. 201, fig. 20.

2.6. Uitbreiding van de noordvleugel in 1718

Een volgende fase in de aanpassing van het abdissenkwartier kwam er in 1718 toen abdis Catharina van Mombeek (1702-1725) de noordvleugel liet vergroten. Daartoe werd het gebouw aan de westzijde uitgebreid met twee traveeën (bijlage 3, foto 15a). In tegenstelling tot de blinde koergevel werd het nieuwe deel aan de achtergevel bijna volledig opengewerkt door kruis- en balkozijnen en stond daarmee in schril contrast met de nagenoeg gesloten aanpalende gevel van het 16^{de}-eeuwse deel van de noordvleugel. Op de schouw aan de koergevel liet de abdis een kalkzandstenen gevelsteen met haar initialen en de bouwdatum aanbrengen (bijlage 3, foto 15b). De nieuwe kamers, voorzien van een schouw, waren ruim verlicht en hadden uitzicht op de 'nieuwe' infirmerie van 1658. Of de kamers in deze uitbreiding gebruikt werden als verblijfsruimte, voor bewoning of als administratieve ruimte, is niet geweten.

2.6. Bouw van de westvleugel in 1740

Van 1728 tot 1744 was Barbara de Rivière d'Arschot abdis van Herkenrode en ging het de abdij voor de wind. De abdij genoot aanzien en welstand. Dat vertaalde zich in een verdere verfraaiing van het abdissenkwartier: het park werd aangelegd als Franse tuin met tuinpaviljoenen en een labrynt, tegen de 16^{de}-eeuwse zuidvleugel werd een L-vormig poortgebouw met portierswoning opgetrokken (bijlage 3, foto 9) en de koer werd voorzien van een arcade. Zo wordt het abdissenkwartier toch beschreven in *'Les délices du Païs de Liége'*: "(...) Van daar gaat men naar het abdissenkwartier, rond een vierkante koer. Men betreedt de appartementen via een portaal, ondersteund door pilasters van de Korintische orde en geflankeerd door een mooi paviljoen met mansardedak. De andere zijden van de koer zijn afgelijnd door een galerij met frontons aan elke zijde. De achtergevel van de woonvleugel kijkt uit op een grote tuin, beëindigd door een terras met twee paviljoenen waarop mooie lanen met haagbeuk uitkomen. De Demer voorziet het water voor de kanalen die de tuin omsluiten. Daarna leidt een lange beglaasde gang via een grote moestuin en mooie tuinen naar de Infirmierie en het klooster. (...) Er ontbreekt niets om economisch of goed uitgerust te zijn: alles is er proper, stevig en goed onderhouden. Alles ademt overvloed uit."¹²

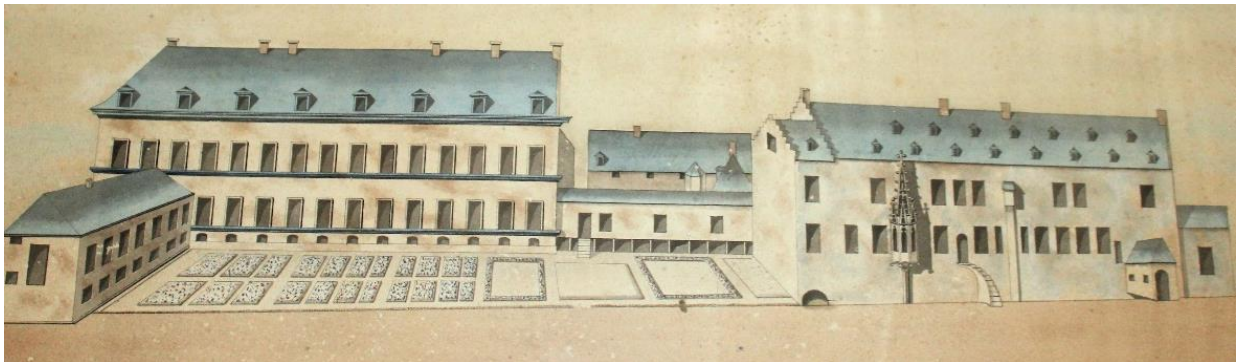


Afbeelding 10: Gebouwenbestand ca. 1767-1768 door L.B. Dewez - Bron: M. Van der Eycken, *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002, p. 98.

¹² Kints, E. (imprimeur-libraire et al.), *Les délices du Païs de Liége, ou Description géographique, topographique et chorographique des monumens sacrés et profanes de cet Evêché-principauté et de ses limites*, dl. 4, Luik, 1744, p. 218-223 – Bron: <http://neptun.unamur.be/items/show/226>, geraadpleegd op 4 juni 2017.

2.7. Grootse plannen van abdis Anne de Croÿ in 1768

De configuratie en de toestand van de gebouwen zoals die beschreven wordt in '*Les délices du Païs de Liège*' wordt min of meer bevestigd door het plan dat architect L.-B. Dewez (1731-1812) van de abdijsite maakte (afb. 10). Hij deed dat in opdracht van abdis Anne de Croÿ (1744-1772) die aan Dewez in 1767-'68 de opdracht gaf om een geheel nieuw klooster te bouwen.¹³ Door het overlijden van Anne de Croÿ in 1772 werd van de beoogde abdij enkel de oostvleugel gerealiseerd. Het 16^{de}-eeuwse abdissenkwartier bleef in gebruik en werd door middel van een gang verbonden met de nieuwe abdissenvleugel, zo toont de rond 1800 te dateren aquarel in de kleine spreekkamer van de zuidvleugel van het abdissenkwartier (afb. 11). Dat de aquarel waarheidsgetrouw is, bewijst de vergelijking ervan met de foto uit 1884 van de tuinzijde van het abdissenkwartier (afb. 6), die exact dezelfde opstand weergeeft.



Afbeelding 11: Aquarel met zicht op de tuinzijde van het nieuwe (links) en het oude abdissenkwartier (rechts), s.n., s.d. (collectie Zusters van het Heilig Graf Herkenrode).

2.8. Het oud abdissenkwartier na de Franse Revolutie

Na de Franse Revolutie en de antigodsdienstige politiek die daaruit volgde, vluchtte het merendeel van de Cisterciënzerinnen van Herkenrode onder leiding van abdis Josephine de Gondrecourt (1791-1769) naar Duitsland. Toen in 1796 alle kerkelijke instellingen afgeschaft werden, verlieten de zusters op 12 december 1796 definitief de abdij. Op 19 februari 1797 werd de abdij van Herkenrode openbaar verkocht aan de Hasseltse opkopers Guillaume Claes en Pierre Libotton. Zij kochten het volledige domein en richtten er een suikerraffinaderij, een stokerij en een spinnerij in en gaven de eeuwenoude religieuze gebouwen een industriële functie. In 1827 zou Claes - die resideerde in de 18^{de}-eeuwse abdissenvleugel en die

¹³ Zie deeldossier 6, '18^{de}-eeuws abdissenverblijf'.

omvormde tot 'kasteel' - de volledige abdij in zijn bezit krijgen door financiële perikelen van Libotton en diens opvolgers.

Even daarvoor, in 1813, maakte Guillaume Claes een '*Etat des bâtiments de Herckenrode*' waarin voor elk gebouw de toenmalige functie werd genoteerd (bijlage 4, plan 1). Het abdissenkwartier (22) wordt daarin omschreven als '*bâtiments de mon exploitation*' en deed dienst als suikerraffinaderij. Volgens hetzelfde document werden de dienstgebouwen (21) die in het verlengde van de oostvleugel stonden, afgebroken en in 1836 opnieuw opgebouwd als runderstallen. De galerij (31) die ooit het oud abdissenkwartier verbond met de zusterverblijven en de kerk, werd doorbroken om een doorgang naar de infirmerie te creëren en deed voortaan dienst als houtopslag en groentekelder¹⁴.

Jarenlang werd het overgrote deel van het oud abdissenkwartier verwaarloosd. Na de opdoeking van Claes' industriële activiteiten op de abdijsite, werd het merendeel van de gebouwen op de abdijsite in gebruik genomen voor de landbouw. Zo werden de noord- en de zuidvleugel - beide voorzien van een woongedeelte met stal en schuur - verpacht aan landbouwersgezinnen. De west- en de oostvleugel van het oud abdissenkwartier werden ca.1884 gesloopt¹⁵, na jaren van gebrekkig onderhoud en omwille van de te hoge herstellingskost.

2.9. Een nieuw begin vanaf 1972

In 1974 werden de Kanunnikessen van het Heilig Graf eigenaar van de restanten van het oud abdissenkwartier, het 18^{de}-eeuwse abdissenverblijf en het landschapspark erachter. In 1983 verwierven de Zusters het vakwerkgebouw van de zusterverblijven, de oude infirmerie, de 'nieuwe' infirmerie en de sacramentskapel, in 2016 de paardenstel en het koetshuis. Zo werden ze eigenaar van wat vandaag de kloostersite van het Heilig Graf van Herkenrode is.

In 1976 gaven de Zusters aan ingenieur-architect Lucas Van Herck de opdracht om de 16^{de}- en 18^{de}-eeuwse relictten van het oud abdissenkwartier te restaureren en zinvol te integreren in een nieuw klooster. Het oudste deel van het 16^{de}-eeuwse abdissenverblijf in de zuidvleugel werd gerestaureerd en doet samen met het in eer herstelde 18^{de}-eeuwse poortgebouw dienst als ontvangstruimte met hal en spreekkamers op de gelijkvloerse verdieping. Boven de overgebleven kelders, fundamenteën en plinten van de 16^{de}-eeuwse oostvleugel werd een

¹⁴ Deeldossier 1, 'Kloostersite – algemeen', bijlage 4, figuur 26: Hasselt, archief van het kadaster, Kuringen, mutatieschets 1849/42.

¹⁵ Deeldossier 1, 'Kloostersite – algemeen', bijlage 4, figuur 31: Hasselt, archief van het kadaster, Kuringen, mutatieschets 1885/6.

nieuwe woonvleugel opgetrokken met onder andere een bibliotheek, en refter en slaapvertrekken op de verdiepingen. Op de plaats van de vroegere westvleugel werd een kapel gebouwd die in 1985 werd ingewijd. De noordvleugel werd heel recent gerestaureerd (opgeleverd 2017) en zal dienst doen als zorgeenheid voor hulpbehoevende zusters.

Literatuur

Bamps G., *La chapelle privée des Mères Abesses de Herckenrode*, in: *L'ancien pays de Looz*, jg. 1, 1896-1897, p. 37-38.

Buyle M., *Kuringen, Abdij van Herkenrode, Verslag van de steekproeven naar muurschilderingen en oorspronkelijke polychromie in het voormalig abdisverblijf*, onuitgegeven rapport, archief Onroerend Erfgoed Limburg, 1982.

Impe M., *De gebouwen van de Herkenrode-Abdij*, in: *Limburg, Het oude Land van Loon*, jg. 34, 1979, p. 157-228.

Kints, E. (imprimeur-libraire et al.), *Les délices du Païs de Liège, ou Description géographique, topographique et chorographique des monumens sacrés et profanes de cet Evêché-principauté et de ses limites*, dl. 4, Luik, 1744, p. 218-223 – Bron: <http://neptun.unamur.be/items/show/226>, geraadpleegd op 4 juni 2017.

Monasterium Herkenrode, 1-4, 2008 - 2013.

Studiegroep Haaldewijn, *Abdij Herkenrode. Voorstudie. Rehabilitatie van de voormalige abdij in haar geheel en het 16° eeuwse abdisverblijf in het bijzonder als klooster voor de Reguliere Kanunnikessen van het H. Graf*, onuitgegeven studie, 1977.

Van de Cruys M. en Cheron M., *Heraldiek van abdijen en kloosters*, 13, Herkenrode, Wijnegem, 2007

Team Herman Van Meer, *Architectonische studie, analyse en masterplan*, onuitgegeven studie, 2010.

Van der Eycken M. (red.), *Herkenrode, abdij en levend monument*, Deurne, 2002.

Vanloffeld A., *De abdij van Herkenrode te Kuringen. Geschiedenis en restauraties*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, K.U. Leuven, 2008.

Archief

Kuringen, archief van de Kanunnikessen van het Heilig Graf

Hasselt, archief van het kadaster

3. BESCHRIJVING en INVENTARIS van de erfgoedelementen van het oud abdissenkwartier¹⁶

3.1. Ruimtelijke context

De abdijsite van Herkenrode is momenteel verdeeld onder twee eigenaars: de Zusters van het Heilig Graf die de kloostersite bezitten en de Vlaamse overheid, die eigenaar is van het belevingscentrum Herkenrode en het beheer ervan toevertrouwde aan Herita (foto 1)¹⁷. De kloostersite van het Heilig Graf beschrijft een nagenoeg rechthoekig grondplan waarvan driekwart bestaat uit een landschappelijke tuin (foto 2). Het westelijke deel van de site is bebouwd. Binnen de bebouwde zone zijn drie gebouwengroepen te detecteren die de wordingsgeschiedenis van de abdij reflecteren: de 16^{de}-eeuwse gebouwen, opgetrokken onder impuls van de abdissen de Lechy - bestaand uit de zusterverblijven, de oude infirmerie en de resten van het oude abdissenkwartier die vandaag geïncorporeerd zijn in het klooster -; de 17^{de}-eeuwse infirmerie die in opdracht van abdis Anna Catharina de Lamboy (1651-1663) in 1658 werd opgetrokken ten noorden van de site; en het 18^{de}-eeuwse abdissenverblijf ten zuiden van de site dat naar ontwerp van architect J.B. Dewez (1731-1812) gebouwd werd op vraag van abdis Anne de Croÿ (1744-1772). Het abdissenkwartier ligt centraal op de kloostersite van Herkenrode en wordt omgeven door de 'nieuwe' infirmerie van 1658 aan de noordzijde, het landschapspark aan de oostzijde, het 18^{de}-eeuwse abdissenverblijf aan de zuidzijde en het vakwerkgebouw en de oude infirmerie aan de westzijde.

De vandaag nog bewaarde delen van het oud abdissenkwartier - de noord- en zuidvleugel van het huidige klooster, het trappenhuis van de oostvleugel en de kelders eronder - werden in 1972 geïncorporeerd in een nieuw klooster, waarvan de gebouwenvleugels zich schikken rond een vierkante binnenkoer die aangelegd is als kloostertuin (foto 3). In onderstaande beschrijving zijn enkel de beschermde delen van het voormalige abdissenverblijf opgenomen: de zuidvleugel, de trappentoren en de kelders van de oostvleugel, de noordvleugel, de muur die rest van de galerij die het klooster verbond met de kerk en de bijgebouwen haaks op de noordvleugel.

¹⁶ De erfgoedkenmerken en -elementen zijn in vet aangegeven

¹⁷ De foto's waarnaar verwezen wordt in dit hoofdstuk zijn terug te vinden in bijlage 3.

3.2. Exterieur

De zuidvleugel (foto's 4 en 5) bestaat uit twee delen: de oostelijke helft is het oudste en dateert allicht uit de periode 1512-1521; de westelijke helft en de omlopende gang in de kloostertuin werden opgetrokken in 1740 in classicistische stijl.

Het oudste deel van de zuidvleugel is opgevat als een in **bak- en natuursteen** opgetrokken tweelaags **breedhuis** onder een **leien zadeldak** met **zijtrapgevels** en wordt getypeerd door een **bakstenen parement met metselaarstekens** (foto 6) boven een **bakstenen plint** met **natuurstenen afzaat, kalkzandstenen hoekkettingen**, en een dito **daklijst, kruis- en bolkozijnen** met **keper- en accoladeboogvormige lateien, ellipsboogdeuren** in **negblokomlijstingen** aan de noord- en oostzijde, en aan de zuidzijde een **waterlijst** die de twee bouwlagen van elkaar scheidt. Een **klokkenruitertje** naast de westelijke zijtrapgevel en een recente **schouw** sieren het dak. De gevel aan de koerzijde gaat gedeeltelijk schuil achter een constructie in **bak- en natuursteen** die dienst doet als **circulatie ruimte** en allicht een oudere gang vervangt (foto 5). De constructie staat op een **hardstenen plint** en wordt getypeerd door een ietwat vooruitspringend, door **hoekkettingen** afgelijnd **risaliet** waarin de toegang: een rechthoekige **dubbele deur in hout, geriemd omlijst** met **blauwe hardsteen** en voorafgegaan door vier **hardstenen treden**, waarvan enkel de bovenste oorspronkelijk is (foto 7). De achterliggende gang wordt verlicht door middel van vijf grote rechthoekige **ramen in een geriemde, kalkzandstenen omlijsting** (foto 8). Het geheel is bedekt met een **leien lessenaarsdak** en sluit aan bij het poortgebouw dat de westelijke helft van de zuidvleugel vormt en allicht in dezelfde bouwphase opgetrokken werd.

Het **poortgebouw** (foto 9) is opgevat als een tweelaags, L-vormig volume in **bak- en natuursteen** en wordt getypeerd door het **leien mansardedak** met **pirons** en **schouw** aan de zuidzijde, de **hardstenen omlijsting** van de **monumentale rondboogpoort**, de **zandkalkstenen hoekkettingen**, de **langgerekte vensters** in **hardstenen omlijsting** met **hanekam** op de gelijkvloerse verdieping en nagenoeg **vierkante vensters** in **plattebandomlijsting** op de verdieping. De **verankerde** gevel van het poortgebouw aan de koerzijde (foto 10) is opengewerkt door middel van vier **halfradvensters** met **hardstenen lekdrempels** en **twee oculi** op de verdieping. Naast de recente deur onder half rond bovenlicht bleef nog één van de **Dorische zuilen** bewaard van de arcade (1740) die eertijds de koer omsloot.

In de oostvleugel bleven van het uit de jaren 1530 daterende abdissenverblijf enkel de traptoren, een deel van de plint en de gewelfde kelders bewaard.

De in **bak- en natuursteen** opgetrokken, nagenoeg **vierkante traptoren** (foto 11) bevindt zich in het midden van de koergevel. Hij bestaat vandaag nog uit **twee bouwlagen** maar was in oorsprong drielagig en werd destijds getopt door een trapgevel (afb. 5). De toren, voorzien van **hoekkettingen** en een **plint in Maaskalksteen**, wordt getypeerd door twee met **blauwe**

hardsteen omlijste ellipsboogdeuren - de linkse gaf toegang tot de representatieruimten op de verhoogde begane grond en de rechtse leidt nog steeds naar de **gewelfde kelders** -, door een **gotische muurnis met fijn gesculpteerde sokkel en baldakijn**¹⁸ en door **bolkozijnen met keper- en accoladebogen, negblokomlijstingen en diefijzers**. Een **waterlijst** scheidt de bouwlagen.

Rechts van de traptoren, in het zuidelijke deel van de oostvleugel, bleven de **natuurstenen plint** en een klein deel van het **metselwerk** erboven bewaard (foto 12). Aan de parkzijde is in die plint ook nog de **aanzet van de gotische privékapel** van de abdis te zien. Aan de zuidzijde bleef een **muurfragment met hoekketting** bewaard tot aan de aanzet van waar ooit de trapgevel begon (foto 5).

De tweelaagse, voornamelijk in **baksteen** opgetrokken **noordvleugel** (foto's 13 en 14) bleef volledig bewaard en werd in twee fases opgetrokken: het oudste en grootste deel werd in de jaren 1530 samen met de oostvleugel gebouwd en kreeg in 1718 een uitbreiding van twee traveeën (foto 15). Het geheel werd gevat onder een **zadeldak** met drie **monumentale schouwen**, waarvan de westelijke nog historisch is en een kalkzandstenen gevelsteen bevat met inscriptie: 'C.D.MO / 1718'.

De overgang tussen het oudste, 16^{de}-eeuwse deel van de noordvleugel en de uitbreiding uit 1718 wordt gemarkeerd door de gedeeltelijk bewaarde **hoekketting** en de **consolevormige aanzet** van een gevelbeëindiging ter hoogte van de daklijst. De verankerde **koergevel** is in de bovenbouw door vijf **kruisvensters** in traveeën verdeeld en is op de begane grond inpandig door de recente pandgang, waardoor de oorspronkelijke **rondboogpoort met hardstenen omlijsting** (foto 16) en het **bolkozijn met keperboog en negblokomlijsting** (foto 17) aan het directe zicht onttrokken worden. Verder wijzen **bouwsporen** in het parement op de begane grond op een gewijzigde ordonnantie (foto 18). De naar de 'nieuwe' infirmerie en de Demer gerichte noordgevel (foto 14) was in oorsprong nagenoeg blind: enkel een **bolkozijn met keperboog en negblokomlijsting** op de verdieping, de **rondboogpoort met kalkzandstenen hoekblokken** centraal in de gevel en mogelijk ook enkele **halfradvensters** openden de gevel. Dat gesloten karakter staat in schril contrast met de twee later toegevoegde, meest westelijke traveeën van de noordvleugel waarvan het gevelvlak aan de Demerzijde haast volledig is opengewerkt door middel van **kruis- en bolkozijnen in maaskalksteen** (foto 15). De **verankerde westelijke zijpuntgevel** is volledig blind.

¹⁸ Het Madonnabeeld met kind is een kopie van het oorspronkelijke 15^{de}-eeuwse gevelbeeld dat omwille van veiligheidsredenen werd overgebracht naar de inkomhal van het klooster. Vermoedelijk is ook de gotische nis met sokkel en baldakijn een replica van de oorspronkelijke die, samen met het beeld, werd ingewerkt in de ontvangsthal van het klooster.

Haaks op de noordvleugel, in het verlengde van de oostvleugel, staat wat rest van de in 1836 opgetrokken **runderstallen** (foto 19): een langgerekt **bakstenen gebouw** met **rechthoekige staldeuropeningen** en **halfradvensters**.

Ten westen van het 18^{de}-eeuwse poortgebouw staat nog een groot deel van de **bakstenen muur** die de zuidgevel vormde van de **beglaasde galerij** tussen het oud abdissenkwartier en de kerk (foto's 20 en 21). De muur wordt gekenmerkt door **metselaarstekens** in **gesinterde baksteen** (foto 22) en bewaart aan de zuidzijde nog haar **geprofileerde kalkzandstenen daklijst** (foto 23) waarop ooit een lessenaarsdak rustte.

3.3. Interieur

De zuidvleugel is samengesteld uit een breedhuis dat door middel van een gang verbonden is met een L-vormig poortgebouw.

Het breedhuis kent een rechthoekige plattegrond (bijlage 4, plan. 2) en bestaat op de begane grond uit twee ontvangstkamers. De eerste is een grote rechthoekige spreekkamer (foto's 24-27) met **gezoete, hardstenen vloer**, een recente schouw met oorspronkelijk **leistenen haardvloertje** en een **cellengewelf** (foto 29) met **polychrome, gesculpteerde aanzetten en sleutels** en **plafondschilderingen** met voornamelijk **gotisch rankwerk** en **wapenschilden** die verwijzen naar de familie de Lechy (afb. 2). In het vertrek hangen vier **abdissenportretten**: dat van Mechtildis de Lechy (1520-1548, foto 30), Catharina van Ghoer (1561-1579, foto 31), Margaretha van Bergues (1620-1637, foto 32) en Claude de Mérode (1675-1702, foto 33). In de oostelijke muur bevindt zich een recent deurtje met historisch **hang- en sluitwerk**.

In de aanpalende ruimte bevindt zich een kleinere, vierkante spreekkamer (foto's 34-37). De kamer vertoont qua afwerking sterke gelijkenissen met de grote spreekkamer: ook hier ligt een **gezoete hardstenen tegelvloer** en zijn het **cellengewelf**, de **aanzetten** en de **gewelfsleutels** **polychroom beschilderd** (foto 38). Ingekaderd tegen de muur hangen **historische afbeeldingen van de abdij**: een zeefdruk van het Heilig Sacrament met een zicht op de gehele abdij zoals ze was in 1750 (1854, drukker Peter Milis) (foto 39) en twee aquarellen die dateren van het einde van de 18^{de} of het begin van de 19^{de} eeuw en die enerzijds het zicht vanuit het park tonen op het 16^{de}-eeuwse abdissenkwartier (foto 40) en anderzijds het zicht op de oude en de nieuwe infirmerie (foto 41). In de oostelijke muur bevinden zich twee **houten deurtjes met historisch hang- en sluitwerk** (foto 37).

Aanpalend bij die kleine spreekkamer bevindt zich een circulatieruimte (heden bergruimte) met terracotta tegelvloertje en doorgang naar het trappenhuis. Daar leidt een **segmentboogdeur** naar de oostvleugel (foto 42) en een **houten trap** (foto 43) naar een kleine kamer op het tussenverdiep (boven de bergruimte) en naar een gang die uitkijkt op de

binnenkoer en toegang geeft tot twee kamers op de verdieping die dienst doen als bureau. Het kleine bureau (foto 45) - boven de kleine spreekkamer – is van de gang met **plankenvloer** en **troggewelfjes** gescheiden door een **vakwerkwand met leemvulling** (foto 44). Het plafond bestaat er uit **troggewelfjes** maar de schouw lijkt niet historisch. Aan het einde van de gang en boven de grote spreekkamer, bevindt zich een groot bureau. Blikvanger in de kamer is de **schouw met fijn gesculpteerde en gepolychromeerde renaissance schouwvangers** (foto 46) waarvan het wapen (afb. 7) verwijst naar Barbara van Hinnisdael (1637-1653). De **met rood en zwart in blokmotief beschilderde moerbalken** en het **opgelegde maaswerk in hout op de middelste balk** (afb. 3) lijkt **laatgotisch** en kan dus stammen uit de ontstaansperiode van het gebouw. **Zolder** met behouden **eikenhouten dakspant**. Het feit dat de spantbenen ongenummerd zijn, doet vermoeden dat het hout voor de kapconstructie uit de bossen van Herkenrode kwam, ter plaatse gedisseld werd en onmiddellijk geassembleerd.

Het breedhuis is met het aanpalende poortgebouw verbonden door middel van een L-vormige gang (foto 47) - **geplavuisd en vlak bepleisterd** – waarop de **segmentboogdeuren** van de spreekkamers uitgeven en die de noord- en de westzijde van het breedhuis omsluit. De gang leidt naar een ruime ontvangsthal in het poortgebouw, een grote ruimte, opnieuw met **tegels van blauwe hardsteen gevloerd**, en voorzien van een plafond met zichtbare **moer- en kinderbalken** (foto 48). In de oorspronkelijke buitenmuur van het breedhuis bevindt zich een **gotische nis met een 15^{de}-eeuwse Madonna met kind** (foto 49). Het beeld is oorspronkelijk en stond eertijds in de nis boven de ingang van de vierkante traptoren op de binnenkoer (foto 11). Op de sierlijk gedrapeerde mantel bleven sporen van een **watergroene polychromie** bewaard. Voortgaand op de sporen van polychromie op het baldakijn en de op sokkelvormende putto, kan aangenomen worden dat ook de nis waarin het beeld staat, de oorspronkelijke nis is. Allicht ter bescherming tegen verwerking werd het ensemble van gotisch beeld en nis naar het interieur verplaatst en in de traptoren vervangen door een replica. Aanpalend bij de ontvangsthal, bevindt zich een portierskamertje en de trap naar de bovenverdieping met drie kamers. Elke kamer heeft een **plankenhouten vloer** en nog de **oorspronkelijke structuur van moer- en kinderbalken**.

In de oostvleugel resten enkel de **vierkante traptoren met natuurstenen treden** (foto 50) en **kruisribgewelfde plafonds met gesculpteerde consoles en gewelfsleutels** (foto 51), en de kelders onder de zuidelijke helft van het gebouw bewaard. De **kelder** (bijlage 4, plan 3 en foto 52) telt drie opeenvolgende, met **kruisribgewelven** overkluisde ruimtes, waarvan de middelste kelderruimte twee traveeën telt en de twee buitenste kelderruimtes drie traveeën. De **vloer** werd samengesteld met **plavuizen** en **tegels** uit de ruïne van het abdissenverblijf.

De noordvleugel werd recentelijk volledig gerestaureerd en aangepast tot zorgvleugel voor hulpbehoevende zusters. Deze gebouwenvleugel had decennialang grotendeels een

landbouwfunctie en werd intern doorheen de eeuwen gereduceerd tot enkel de dragende structuur gezien de functie als stal, schuur en opslagplaats. Van de oorspronkelijke interieurafwerking rest enkel nog de **structuur van moer- en kinderbalken** (foto 53), de **vakwerkmuur** aan het **trappenhuis** (foto 54), de **houten schouw op de tussenverdieping** (foto 55) van de 18^{de}-eeuwse uitbreiding en een grote ruimte met **monumentale gotische haard**, gedichte **vensteropeningen** en een **hardstenen plavuizenvloer** in de oksel met de oostvleugel (foto 56).

3.4. Cultuurgoeederen

De cultuurgoeederen worden behandeld in deeldossier 1: 'Kloostersite – algemeen', punt 3.3. en bijlage 6.

4. BESCHRIJVING van de ERFGOEDWAARDEN van het oud abdissenkwartier

Het koninklijk besluit van 5 december 1974 dat de bescherming van de Abdij van Herkenrode regelt, vermeldt geen waarden die aan de grondslag liggen van de bescherming. Op basis van het onderzoek dat in het kader van het beheersplan gevoerd werd naar het oud abdissenkwartier, werden volgende erfgoedwaarden gedetecteerd:

4.1. Historische waarde

Tussen 1512 en 1550 onderging de abdijsite van Herkenrode een grondige transformatie ten gevolge van een grootschalige bouwcampagne die werd gelanceerd door abdis Gertrudis de Lechy (1491-1519). In de jaren 1520, onder het bewind van Gertrudis' achternicht en opvolgster abdis Mechtildis de Lechy (1519-1548) bereikten de bouwactiviteiten een hoogtepunt. Toen Mechtildis' zus, abdis Aleidis de Lechy (1548-1561) in 1550 de bouwcampagne afrondde, na minder dan veertig jaar, beschikte Herkenrode over een nagenoeg volledig nieuw klooster met een verblijf voor de zusters (1512), een kapittelhuis (1520), een nieuwe kerk (1521), een slaapzaal (1521), een sanitair blok met toiletten, badkamer en linnen-/naaikamer (1521), pandgangen (1521), een vleesrefter (1521), een infirmerie (voor 1522), een poortgebouw (1531), een abdissenkwartier met privékapel (1538), een schuur (1547), een brouwerij (1548) en een patershuis (1549). Binnen dit 16^{de}-eeuwse

kloostercomplex – waarvan vandaag nog nauwelijks de helft rest – nemen de resterende delen van het abdissenverblijf een bijzondere plaats in: ze zijn de enige 16^{de}-eeuwse getuigen van de abdij waarvan ook de interieurafwerking bewaard bleef en zijn daarmee een belangrijke materiële getuige van de heropleving van de abdij in de eerste helft van de 16^{de} eeuw die later de 'gouden tijd' van Herkenrode zou blijken en nooit meer geëvenaard werd. Ook al werd de helft van het gebouw afgebroken in 1884 omwille van te hoge onderhoudskosten, is wat rest van het abdissenverblijf een belangrijke schakel in het historische verhaal van de abdijsite en draagt het bij tot een verhoging van de context- en ensemblewaarde.

4.2. Architectuurhistorische waarde

De oudste delen van het abdissenkwartier - het tweelaagse breedhuis met zijtrapgevels in de zuidvleugel, de noordvleugel en de traptoren en kelders onder de oostvleugel -, allicht onder leiding van Conrad van Nurenbergh opgetrokken in opdracht van abdis Gertrudis de Lechy en in 1538 voltooid door Mechtildis de Lechy, vormen markante en representatieve getuigen van de laat-gotische architectuur in het 16^{de}-eeuwse prinsbisdom Luik die getypeerd wordt door trapgevels, segmentboogdeuren, kruis- en bolkozijnen in negblokomlijstingen, en architecturale details zoals natuurstenen waterlijsten, hoekkettingen, keper- en accoladebogen.

Het oud abdissenkwartier was in 1670 al voorzien van een besloten binnenkoer met een 'corps de logis' waarachter een grote abdijs tuin lag en is daarmee een vroeg voorbeeld van een verblijf 'entre cour et jardin'. De bouw van een galerij ca. 1670 die toeliet om overdekt van het oud abdissenkwartier naar de kerk te gaan, de uitbreiding van de noordvleugel, het opsmukken van de binnenkoer met een omlopende arcade van Dorische zuilen en frontons en de constructie van een heus poortgebouw met portierswoning onder mansardedak, illustreren de status die de abdissen zich aanmaten en onderlijnen het belang van het oud abdissenkwartier en daarmee ook dat van de abdij van Herkenrode. Daarnaast maken de uit drie verschillende bouwperiodes bewaarde gebouwen, het oud abdissenkwartier tot een staalkaart van de bouwkunst tussen het begin van de 16^{de} eeuw en het midden van de 18^{de} eeuw.

4.3. Artistieke waarde

De bijna vijfhonderd jaar oude polychrome schilderijen die in de spreekkamers van de zuidvleugel veelal in de vorm van florale motieven op de muren, de kappen, ribben en de gebeeldhouwde aanzetten en sleutels van de gewelven werden aangebracht, getuigen van een hoge artistieke kwaliteit en vaardigheid en zijn zonder meer representatief voor de 16^{de}-

eeuwse interieurschilderkunst in Vlaanderen. Tot de jaren 1980 beschermd dankzij een groot aantal kalklagen, zijn de schilderijen opmerkelijk goed geconserveerd en vormen ze een belangrijke getuige van de laatmiddeleeuwse interieurafwerking die veel verwantschap vertoont met de kerkinterieurschilderkunst.

Eenzelfde hoge artistieke kwaliteit is terug te vinden in de schouw van het grote bureau op de verdieping van de zuidvleugel. De uitzonderlijk goed bewaarde, fraai gesculpteerde en gepolychromeerde schouwvallen in renaissancestijl, gevormd door een sokkel met een lieflijk tafereel van twee vogels, waarboven een kariatide met bloementuil en schoothondje onder een consolevormende leeuw met in de poten het wapenschild van Barbara van Hinnisdael (links), getuigen van de status die abdis van Hinnisdael zich aanmat en van de rijke interieurafwerking die gemeengoed was in de adellijke abdij van Herkenrode.

De laatgotische interieurschilderingen en de schouwvallen in renaissancestijl illustreren de kunsthistorische gelaagdheid van de zuidvleugel. Ze versterken de authenticiteit van het gebouw en dragen als dusdanig bij tot de context- en ensemblewaarde van de abdijsite.

5. Onderbouwde VISIE op het TOEKOMSTIG BEHEER van het oud abdissenkwartier

5.1. Regelmatig onderhoud

Met de recente algehele restauratie en de herbestemming van de noordvleugel tot zorgeenheid voor hulpbehoevende zusters, zijn alle nog overgebleven delen van het oude abdissenkwartier gerestaureerd en zinvol geïntegreerd in het klooster van de Zusters van het Heilig Graf. Binnen de duur van dit beheersplan zijn dan ook geen ingrepen gepland in de beschermde delen van het klooster. De hoofddoelstelling voor die delen beperkt zich dus tot regelmatig onderhoud en het uitvoeren van kleine herstellingen wanneer dat nodig blijkt.

Desalniettemin dient aandacht geschonken te worden aan het feit dat de restauratie van de zuidvleugel dateert van de vroege jaren 1970; inmiddels toch ook al veertig jaar geleden. Een 'restauratie van de restauratie' is hier dus niet ondenkbaar.

5.2. Bewaren gaat voor vernieuwen

Elke bescherming als monument heeft tot doel om het gebouw zo goed mogelijk over te leveren aan toekomstige generaties. Het begrip 'bescherming' moet daarbij heel letterlijk genomen worden: de eigenaar is gehouden het monument te beschermen tegen beschadiging, vernieling en verwaarlozing (passief behoud) door middel van regelmatig onderhoud en herstel (actief behoud). In dat onderhoud en herstel moet de eigenaar rekening houden met de erfgoedwaarden, de erfgoedkenmerken en de erfgoedelementen die aan de basis lagen van de bescherming en zoals beschreven in de hoofdstukken 3 en 4 van dit deeldossier van het beheersplan.

De relictten van het voormalige abdissenverblijf op de abdijsite van Herkenrode werden beschermd omwille van de historische, architectuurhistorische en artistieke waarde. De nog aanwezige erfgoedkenmerken en -elementen moeten dan ook zo lang mogelijk bestendig worden. Elke verwijdering van oorspronkelijk materiaal houdt immers een verlies van erfgoedwaarde en authenticiteit in.

Voorgenomen ingrepen worden in (voor)overleg met Onroerend Erfgoed of met de bevoegde Onroerenderfgoedgemeente besproken. Elke beheersdaad vraagt om een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op de volledige site met al z'n componenten wordt afgewogen. Ingrepen dienen de beschermde erfgoedkenmerken en -elementen (hoofdstuk 3) te respecteren en te ondersteunen. Ze zullen een meerwaarde vormen voor de erfgoedwaarden en mogen de draagkracht van het gebouw niet overstijgen. Ingrepen, verbouwingen en aanpassingen die onoordeelkundig of onherroepelijk zijn of die een verlies van de beschreven en gemotiveerde erfgoedwaarden impliceren, zijn niet toegestaan.

5.3. Van open monument naar open erfgoed

Sinds 2 juli 2009 is de vzw Patrimonium Zusters van het Heilig Graf, die de kloostersite van Herkenrode beheert, erkend als Open Monumentenvereniging. Die erkenning duurt tien jaar en loopt nog tot 2 juli 2019.

In september 2014 werd met Interregmiddelen in het kader van het project 'Stilte en Bezinning' een permanente tentoonstelling ingericht over de kanunnikessen van het Heilig Graf in de gewelfde kelders van het oud abdissenkwartier. Aansluitend bij de tentoonstelling zijn ook de spreekkamers in de zuidvleugel, de traptoren van de oostvleugel en de haardkamer tussen de oost- en de noordvleugel opengesteld voor publiek.

Na 2 juli 2019 kan een erkenning als Open Erfgoed aangevraagd worden. Dat kan door wijziging van dit beheersplan, meer bepaald door toevoeging van de motivering waarom (een

deel van) de gebouwen op de kloostersite van Herkenrode een erkenning verdienen als Open Erfgoed.

6. OPSOMMING van de WERKZAAMHEDEN

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating°
1. Daken			
Algehele restauratie van de bedaking	x		
Plaatselijk herstel van de dakbedekking, dakaansluiting en dakdichting (bv. vastzetten van verschoven leien, aansluiting van slabben, dichten van naden,...)		x	x
Plaatselijk herstel van goten en hemelwaterafvoeren		x	x
Verlenging van hemelwaterafvoeren	x		
Behandeling van houten onderdelen tegen houtborende insecten en schimmels	x		x
2. Gevels			
Restauratie van metselwerk (baksteen en natuursteen m.i.v. voegwerk)	x		
Restauratie van natuurstenen onderdelen	x		
Natuurstenen lijsten voorzien van afwatering	x		x
Herstel bestaande erfgoedelementen.	x		
Gevelreiniging, steenverstevigende behandeling of injectie tegen opstijgend vocht, mits noodzaak aangetoond is.	x		
Plaatselijk herstel van voegwerk met kalkmortel	x		x
3. Schrijnwerk en beglazing			
Restauratie van het houten schrijnwerk	x		
Schilderen van houten schrijnwerk		vijfjaarlijks	x
Plaatselijk herstel van houten schrijnwerk m.i.v. dichting		x	
Herstel en herschilderen van de diefijzers	x		
Erfgoedgebonden onderhoud van de gehele constructie, zoals op genomen in de forfaitaire lijst		regelmatig	x
Verwijdering van begroeiing		jaarlijks	x

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating°
4. Algemeen			
Demontage van een erfgoedelement gevolgd door herplaatsing van ditzelfde herstelde element, of een identiek element.	x		
De noodzakelijke funderings- of stabiliteitsversterking voor een beschermd goed dat niet aan bijkomende belastingen onderhevig is (dus bv. geen functiewijziging met hogere belasting), met inbegrip van de eventuele bijhorende archeologische opgraving.	x		
Verlichting van moeilijk toegankelijke ruimtes voor onderhoud en inspectie (bv kerkzolders)	x		
De werken voor beveiliging tegen brand, vandalisme, en diefstal, de isolatie en comfortwerken en de werken die voortvloeien uit andere regelgevingen, die rechtstreeks ingrijpen op een erfgoedelement en waarbij door onroerend erfgoed bijkomende erfgoedgerelateerde eisen worden gesteld, zoals het aanpassen of vervangen van een deur naar een branddeur bekleed als paneeldeur	x		
5. Interieur			
Plaatselijk herstel van historisch metsel- en pleisterwerk	x		
Plaatselijk herstel van historisch binnenschrijnwerk	x		
Plaatselijk herstel van historische vloeren	x		
Plaatselijk herstel van historische plafonds	x		
Behandeling tegen houtborende insecten en schimmels	x		x

Aard der werken	Eenmalig	Terugkerend	Vrijstelling toelating°
interieurobjecten met erfgoedwaarde, die omwille van die erfgoedwaarde, bijzondere eisen hebben, die verder gaan dan gebruikelijk. (bv het pleisteren met een kalkpleister, een geborstelde afwerking van de pleisterlaag, het pleisteren zonder stop- en hoekprofielen, het gebruik van een historisch verftype, een bijzondere verftechniek, de reconstructie van een oorspronkelijke kleurstelling)	x		
6. Voorbereidende werken			
Werfinrichting die nodig is om zelf werken uit te voeren (stellingen, hoogtewerkers, hijstoestellen kranen, werkliften,...) a rato van de verhouding subsidieerbare vs. niet-subsidieerbare posten		x	
7. (Voor)onderzoek			
Bouw-, kleur-, tuinhistorisch, materiaal-technisch, stabiliteits-technisch onderzoek, noodzakelijk voor kwaliteitsvol beheer of herwaardering van het erfgoed, en buiten de gebruikelijke opdracht van de ontwerper.	x		
Onderzoek in functie van opstellen van een bestemmingsstudie of herbestemmingsstudie (De detailgraad van het onderzoek is beperkt tot wat noodzakelijk is voor het opstellen van het beheersplan)	x		
Archeologisch vooronderzoek of opgraving bij behoud van de huidige functie (bv bij funderingsherstel).	x		
Schaderapporten en monitoring in functie van concrete beheersingrepen	x		
Metingen, uitgevoerd tijdens de werken en noodzakelijk om de werken uit te voeren	x		
Het uitvoeren van een energie-audit	x		

° Voor het regulier onderhoud is geen toelating nodig.

7. Manier en tijdstip van OPVOLGING

De Kanunnikessen van het Heilig Graf vzw is abonnee bij Monumentenwacht. De gebouwen worden vier- à vijfjaarlijks geïnspecteerd. Na elke inspectie zal de aanvrager van de inspectie (eigenaar of gebruiker) een digitaal exemplaar van de inspectierapporten overmaken aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de onroerenderfgoedgemeente.

Over werkzaamheden die het regulier onderhoud overstijgen en restauratiewerken zal de eigenaar of gebruiker van de gebouwen verslag uitbrengen aan het agentschap of de onroerenderfgoedgemeente en dit uiterlijk 6 maanden na uitvoering van de werken. Dit verslag wordt opgemaakt door de betrokken architect/ontwerper. Het zal de aard van de werken beschrijven, de start- en einddatum van uitvoering vermelden, en het resultaat van de werken visualiseren door middel van een fotoreportage.

8. BIJLAGEN

Bijlagen	
Lijst van premiegerechtigde werken (niet meer van toepassing)	Bijlage 1
Lijst van handelingen waarvan de uitvoering vrijgesteld zal zijn van toelating	Bijlage 2
Fotobijlage	Bijlage 3
Plannen	Bijlage 4
Inspectierapport Monumentenwacht	Bijlage 5

BIJLAGE 1:
LIJST VAN PREMIEGERECHTIGDE WERKEN
(Niet meer van toepassing)

BIJLAGE 2 :

LIJST VAN HANDELINGEN WAARVAN DE UITVOERING VRIJGESTELD ZAL ZIJN VAN TOELATING

Aard der werken	Vrijstelling toelating°
1. Daken	
Algehele restauratie van de bedaking	
Plaatselijk herstel van de dakbedekking, dakaansluiting en dakdichting (bv. vastzetten van verschoven leien, aansluiting van slabben, dichten van naden,...)	x
Plaatselijk herstel van goten en hemelwaterafvoeren	x
Verlenging van hemelwaterafvoeren	
Behandeling van houten onderdelen tegen houtborende insecten en schimmels	x
2. Gevels	
Restauratie van metselwerk (baksteen en natuursteen m.i.v. voegwerk)	
Restauratie van natuurstenen onderdelen	
Natuurstenen lijsten voorzien van afwatering	x
Herstel bestaande erfgoedelementen.	
Gevelreiniging, steenversterkende behandeling of injectie tegen opstijgend vocht, mits noodzaak aangetoond is.	
Plaatselijk herstel van voegwerk met kalkmortel	x
3. Schrijnwerk en beglazing	
Restauratie van het houten schrijnwerk	
Schilderen van houten schrijnwerk	x
Plaatselijk herstel van houten schrijnwerk m.i.v. dichting	
Herstel en herschilderen van de diefijzers	x
Erfgoedgebonden onderhoud van de gehele constructie, zoals op genomen in de forfaitaire lijst	x
Verwijdering van begroeiing	x

Aard der werken	Vrijstelling toelating°
4. Algemeen	
Demontage van een erfgoedelement gevolgd door herplaatsing van ditzelfde herstelde element, of een identiek element.	
De noodzakelijke funderings- of stabiliteitsversterking voor een beschermd goed dat niet aan bijkomende belastingen onderhevig is (dus bv. geen functiewijziging met hogere belasting), met inbegrip van de eventuele bijhorende archeologische opgraving.	
Verlichting van moeilijk toegankelijke ruimtes voor onderhoud en inspectie (bv zolders)	
De werken voor beveiliging tegen brand, vandalisme, en diefstal, de isolatie en comfortwerken en de werken die voortvloeien uit andere regelgevingen, die rechtstreeks ingrijpen op een erfgoedelement en waarbij door onroerend erfgoed bijkomende erfgoedgerelateerde eisen worden gesteld, zoals het aanpassen of vervangen van een deur naar een branddeur bekleed als paneeldeur	
5. Interieur	
Plaatselijk herstel van historisch metsel- en pleisterwerk	
Plaatselijk herstel van historisch binnenschrijnwerk	
Plaatselijk herstel van historische vloeren	
Plaatselijk herstel van historische plafonds	
Behandeling tegen houtborende insecten en schimmels	x
interieurobjecten met erfgoedwaarde, die omwille van die erfgoedwaarde, bijzondere eisen hebben, die verder gaan dan gebruikelijk. (bv het pleisteren met een kalkpleister, een geborstelde afwerking van de pleisterlaag, het pleisteren zonder stop- en hoekprofielen, het gebruik van een historisch verftype, een bijzondere verftechniek, de reconstructie van een oorspronkelijke kleurstelling)	

Aard der werken	Vrijstelling toelating°
6. Voorbereidende werken	
Werfinrichting die nodig is om zelf werken uit te voeren (stellingen, hoogtewerkers, hijstoestellen, kranen, werkliften,..) a rato van de verhouding subsidieerbare vs. niet-subsidieerbare posten	
7. (Voor)onderzoek	
Bouw-, kleur-, tuinhistorisch, materiaal-technisch, stabiliteits-technisch onderzoek, noodzakelijk voor kwaliteitsvol beheer of herwaardering van het erfgoed, en buiten de gebruikelijke opdracht van de ontwerper.	
Onderzoek in functie van opstellen van een bestemmingsstudie of herbestemmingsstudie (De detailgraad van het onderzoek is beperkt tot wat noodzakelijk is voor het opstellen van het beheersplan)	
Archeologisch vooronderzoek of opgraving bij behoud van de huidige functie (bv bij funderingsherstel).	
Schaderapporten en monitoring in functie van concrete beheersingrepen	
Metingen, uitgevoerd tijdens de werken en noodzakelijk om de werken uit te voeren	
Het uitvoeren van een energie-audit	

° Voor het regulier onderhoud is geen toelating nodig.

BIJLAGE 3:
FOTOBIJLAGE



Foto 1: Luchtfoto van de Abdij van Herkenrode, met de gebouwen van de kloostersite van het Heilig graf (rechts van de stippellijn) en de site van het beleevingscentrum Herkenrode (links van de stippellijn) waarin de afdruk van de verdwenen abdijgebouwen (rode cirkel) goed zichtbaar is, toestand: winter 2013-2015 - Bron: Geopunt



Foto 2: luchtfoto van de kloostersite van de Zusters van het Heilig Graf in Herkenrode – Bron: Geoportaal



Foto 3: Luchtfoto van het voormalige abdissenkwartier, nu klooster- Bron: Geopunt



Foto 4: Voormalig abdissenkwartier, zuidvleugel met 16de-eeuws breedhuis (rechts) en poortgebouw met portierswoning (links) uit het tweede kwart van de 18de eeuw



Foto 5: Voormalig abdissenkwartier, zuidvleugel met 16de-eeuws breedhuis en gang (links) en het poortgebouw met portierswoning (rechts) uit het tweede kwart van de 18de eeuw



Foto 6: Voormalig abdissenkwartier, zuidvleugel: 16de-eeuws breedhuis – vensters in negblokomlijstingen en metselaarstekens



Foto 7 en 8: Voormalig abdissenkwartier, zuidvleugel, 18^{de}-eeuwse circulatieruimte aan de binnentuin: detail van de toegangsdeur (links) en raamomlijsting (rechts)

Foto 8



Foto 9: Voormalig abdissenkwartier, zuidvleugel: poortgebouw



Foto 10: Voormalig abdissenkwartier, zuidvleugel, poortgebouw aan de koerzijde met aanduiding van de Dorische zuil (rode rechthoek) als enige restant van de westelijke arcade



Foto 11: Voormalig abdissenkwartier, oostvleugel: traptoren



Foto 12: Voormalig abdissenkwartier, oostvleugel: plint



Foto 13: Abdissenkwartier, noordvleugel, koerzijde



Foto 14: Voormalig abdissenkwartier, noordvleugel, noordzijde



Foto 15a en b: Abdissenkwartier, noordvleugel, uitbreiding van 1718: opengewerkte traveeën aan de noordzijde en gedateerd op de schouw aan de zuidzijde



Foto 16: Abdissenkwartier, noordvleugel: inpandige poort aan de koerzijde



Foto 17: Abdissenkwartier, noordvleugel: inpandig venster aan de koerzijde



Foto 18: Abdissenkwartier, noordvleugel: koergevel met bouwsporen



Foto 19: Runderstallen uit 1836



Foto 20: Zuidelijke binnengevel van de galerij die het abdissenverblijf verbond met het vakwerkgebouw van de zustersverblijven en de kerk – zicht naar het klooster



Foto 21: Zuidelijke binnengevel van de galerij die het abdissenverblijf verbond met het vakwerkgebouw van de zustersverblijven en de kerk – zicht naar de sacramentskapel



Foto 22: Metselaarsteek op de zuidelijke binnengevel van de galerij die het abdissenverblijf verbond met het vakwerkgebouw van de zusterverblijven en de kerk



Foto 23: Buitengevel van de zuidelijke muur van de galerij die het abdissenverblijf verbond met het vakwerkgebouw van de zusterverblijven en de kerk



Foto 24: Abdissekwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, grote spreekkamer



Foto 25 : Abdissekwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, grote spreekkamer



Foto 26 : Abdissekwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, grote spreekkamer



Foto 27: Abdissekwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, grote spreekkamer



Foto 28: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, grote spreekkamer: leistenen hardvloertje



Foto 29: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, grote spreekkamer: cellengewelf met plafondschilderingen



Foto 30: Mechtildis de Lechy (1520-1548)



Foto 31: Catharina van Ghoer (1561-1579)



Foto 32: Margaretha van Bergues (1620-1637)



Foto 33: Claude de Mérode (1675-1702)



Foto 34: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, kleine spreekkamer



Foto 35: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, kleine spreekkamer



Foto 36: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, kleine spreekkamer



Foto 37: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, kleine spreekkamer



Foto 38: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, kleine spreekkamer: cellengewelf



Foto 39: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, kleine spreekkamer: zeefdruk van het Heilig Sacrament met een zicht op de gehele abdij zoals ze was in 1750 van 1854, drukker Pieter Milis



Foto 40: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, kleine spreekkamer: zicht vanuit het park op het 16^{de}-eeuwse abdissenkwartier (rechts) en de 18^{de}-eeuwse abdissenvleugel (links), aquarel



Foto 41: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gelijkvloers, kleine spreekkamer: zicht op de oude infirmerie (links), de nieuwe infirmerie (midden) en het was- en bakhuis, aquarel



Foto 42: Abdissenkwartier: toegang vanuit de oostvleugel naar het trappenhuis



Foto 43: Abdissenkwartier, trappenhuis



Foto 44: Abdissenkwartier, gang +1 met vakwerk wand, plankenvloer en troggewelfjes



Foto 45: Abdissenkwartier, +1, klein bureau



Foto 46: Abdissenkwartier, zuidvleugel, +1, groot bureau, renaissanceschouw



Foto 47: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gang



Foto 48: Abdissenkwartier, zuidvleugel, hal poortgebouw



Foto 49: Abdissenkwartier, zuidvleugel, gotische nis met de Madonna



Foto 50: Abdissenkwartier, traptoren, natuurstenen trap



Foto 51: Abdissenkwartier, traptoren, gewelfstructuur



Foto 52: Abdissenverblijf, oostvleugel, kelder



Foto 53: Abdissenverblijf, noordvleugel: moerbalk met snijwerk op de sleutel



Foto 54: Abdissenverblijf, noordvleugel: vakwerkwand



Foto 55: Abdissenverblijf, noordvleugel: 18^{de}-eeuwse uitbreiding



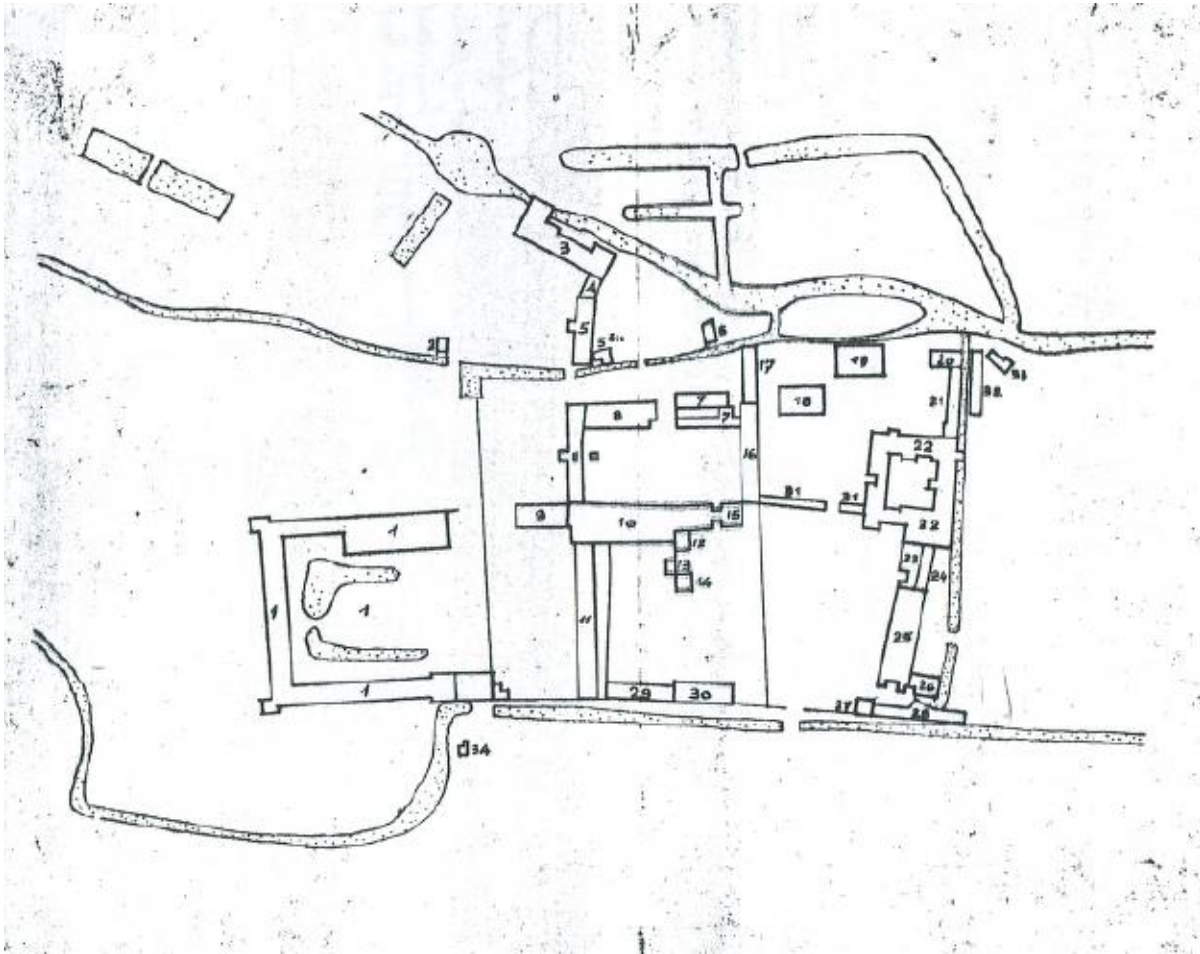
Foto 56: Abdissenverblijf, oksel noord- en oostvleugel: gotische schouw en gedichte muuropeningen



Foto 57: Abdissenverblijf, noordzijde van de noordvleugel, s.d. - Bron: Marc Willems

BIJLAGE 4:

PLANNEN

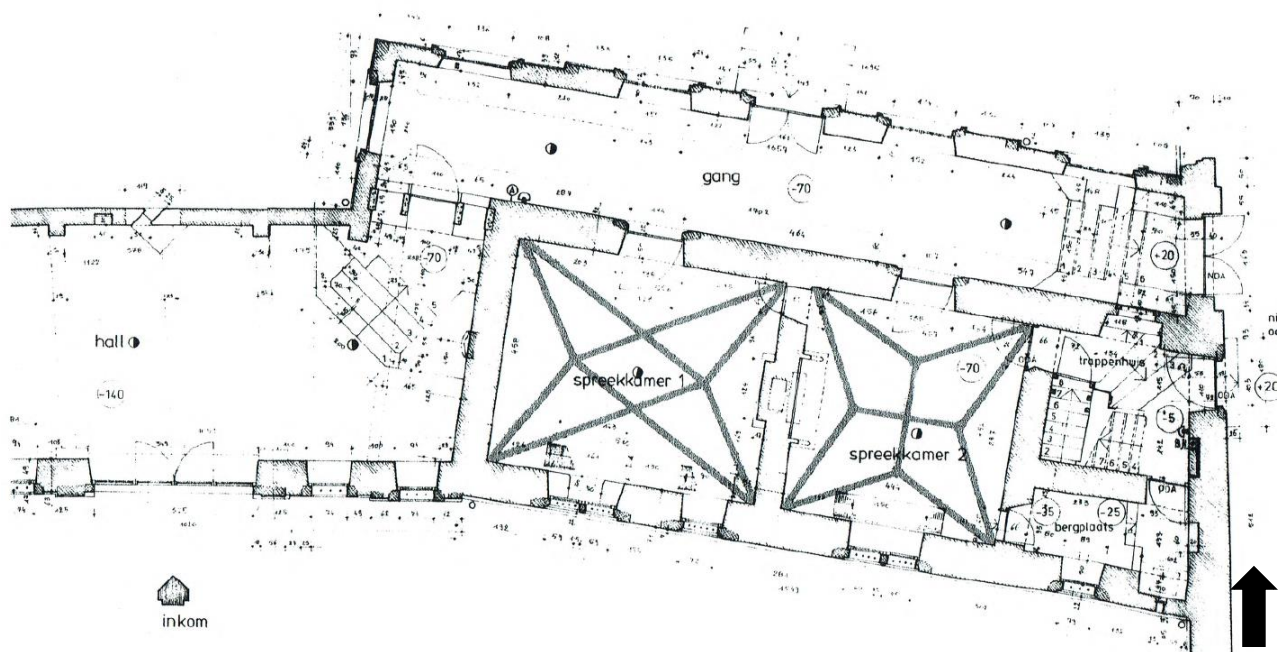


Plan 1: 'Etat des bâtiments de Herckenrode en 1813 / Document A. Hermant' met bijhorende legende (zie volgende p.) -
Bron: Studiegroep Haaldewijn, Abdij Herkenrode. Voorstudie. Rehabilitatie van de voormalige abdij in haar geheel en het
16° eeuwse abdisverblijf in het bijzonder als klooster voor de Reguliere Kanunnikessen van het H. Graf', onuitgegeven
studie, 1977, fig. 2.1.1.8.

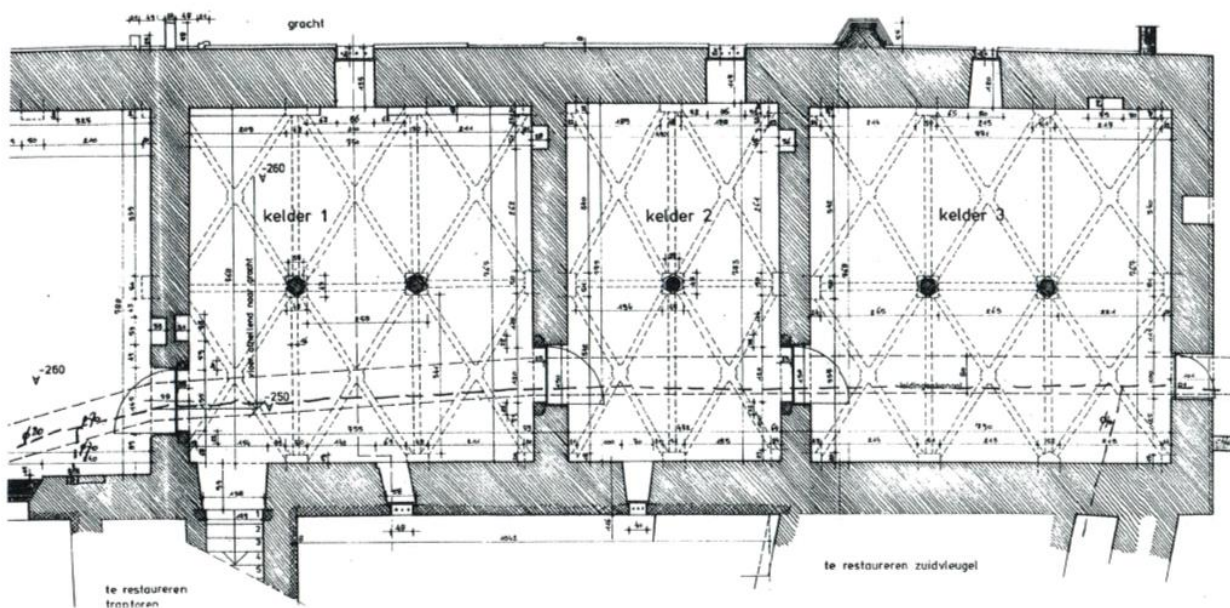
G. Claes

Etat des bâtiments de Herckenrode en 1813

1. La grande ferme avec le bâtiment de la grande porte.
2. Maison du portier.
3. Filature de drap incendiée en 1824. Rebatit le moulin en 1846
4. Comptoir d'habillage, et démolit.
5. Teinturerie
5. bis. Magasin de heuille. Démoli
6. Solfer huys
7. Quartier St. Bernard, démolit en 1846
8. Ramen d'hiver, démolit
9. Hotel des étrangers, démolit
10. Eglise, en partie incendiée en 1826, démolie en 1842
11. Demeures d'ouvriers, démolies
12. Knapen koor, incendié en 1826
13. Doods kelder, démolit en 1824
14. Maison du jardinier d'habillage
15. Sacristie (maintenant la chapelle)
16. Demeures d'ouvriers (maintenant la grange à l'avoine)
17. Demeures d'ouvriers (existant encore)
18. Demeures de religieuses (maintenant grange)
19. Infirmerie (maintenant magasin aux grains)
20. Madistillerie, démolit en 1847
21. Etables de Boeufs, rebatit en 1836
22. Vieux quartiers de l'abbesse, maintenant bâtiments de mon exploitation
23. Witt huys, maintenant démolit
24. Corridor de communication avec le château
25. Nouveau quartier de l'abbesse, maintenant le château
26. Les cuisines
27. Heyligen huys, démolit en 1846
28. Vieux bâtiments ayant servi d'abattoirs, démolis en 1846 (où a été bâtie la nouvelle écurie)
29. Ecuries de l'abbesse, maintenant demeure d'un fermier
30. Grange y attenante
31. Ancienne communication de l'abbaye avec l'église (maintenant magasin de vieux bois et cave aux légumes)
32. Ancienne serre et four dont démolit la moitié en 1843
33. Ancien bâtiment et four, démolit en 1843
34. Fournil hors la porte
35. Sont toutes les eaux et cloaques supprimés et nivelés.



Plan 2: Abdissenkwartier, zuidvleugel, breedhuis – Bron: L. Van Herck, plannenarchief Zusters van het Heilig Graf (doos K4).



Plan 3: Abdissenkwartier, oostvleugel, kelders Bron: L. Van Herck, plannenarchief Zusters van het Heilig Graf (doos K4).